

Załącznik nr 3 do wniosku z dnia 10.11.2022 r.¹

Autoreferat

przedstawiający omówienie dorobku oraz osiągnięć
w pracy naukowo – badawczej

Dr hab. Renata Grochowska

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa, 2022

¹ Załącznik przygotowany zgodnie ze wzorem dokumentu zamieszczonym na stronie internetowej Rady Doskonałości Naukowej (stan na dzień 08.08.2022 r.).

Spis treści

1. Imię i nazwisko	3
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne	3
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych	3
4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.)..	4
4.1. Wskazanie osiągnięcia, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy	4
4.2. Ewolucja zainteresowań naukowych.....	6
4.3. Uzasadnienie wyboru problematyki badawczej	10
4.4. Omówienie publikacji wchodzących w skład cyklu.....	13
4.5. Wkład cyklu artykułów w rozwój dyscypliny: ekonomia i finanse	24
4.6. Omówienie pozostałych publikacji uzupełniających osiągnięcie naukowe	26
5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.	36
5.1. Wykaz publikacji naukowych – dane bibliometryczne	36
5.2. Wystąpienia na konferencjach i seminariach naukowych.....	38
5.3. Udział w projektach badawczych krajowych i zagranicznych	38
5.4. Współpraca naukowa krajowa i międzynarodowa	40
5.5. Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym	42
5.6. Inne informacje o aktywności naukowej	43
6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę	48
6.1. Osiągnięcia dydaktyczne	48
6.2. Osiągnięcia organizacyjne	49
6.3. Osiągnięcia popularyzujące naukę	51
7. Dodatkowe informacje dotyczące kariery zawodowej.....	52

1. Imię i nazwisko

Renata Grochowska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne

- Doktor habilitowany nauk rolniczych
kolokwium habilitacyjne – 03.06.2003 r.; Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu k. Warszawy; tytuł rozprawy habilitacyjnej: Hormon wzrostu jako potencjalny marker zmienności genetycznej cech użytkowych bydła. Stopień naukowy nadany uchwałą Rady Naukowej IGiHZ PAN z dn. 03.06.2003 r.
- Doktor nauk rolniczych
obrona pracy – 1994 r.; wyróżnienie Rady Naukowej Instytutu Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu k. Warszawy; tytuł pracy doktorskiej: Analiza zależności między żernością i wybranymi wskaźnikami biochemicznymi we krwi a niektórymi cechami produkcyjnymi bydła mlecznego.
- Magister inżynier zootechnik
Wydział Zootechniczny SGGW w Warszawie; studia ukończone w 1986 r. z wynikiem bardzo dobrym; tytuł pracy magisterskiej: Poziom komórek somatycznych w mleku wymieniowym krów w zależności od ich użytkowości mlecznej oraz systemu utrzymania i żywienia.
- Studium Spraw Europejskich, prowadzone przez Krajową Szkołę Administracji Publicznej w Warszawie, we współpracy ze Szkołą Administracji (ENA) w Strasburgu (Francja); październik 2006 r. – czerwiec 2007 r.; dyplom.
- Zawodowe Zaoczne Studium Pedagogiczne przy Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (SGGW) w Warszawie; październik 1989 r. – marzec 1991 r.; dyplom.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych

- 01.04.2011 r. do chwili obecnej – Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowego Instytut Badawczy, ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa, stanowisko: profesor IERiGŻ PIB,
- 01.10.2007 r. – 30.09.2011 r. – Wyższa Szkoła Europejska im. ks. J. Tischnera, Al. Jana Pawła II 39a, 31-864 Kraków, stanowisko: profesor nadzwyczajny.
- 15.09.1986 r. – 30.06.2003 r. – Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt Polskiej Akademii Nauk, Jastrzębiec k. Warszawy, ul. Postępu 36A, 05-552 Magdalenka, stanowisko: od stażysty do adiunkta.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.)

4.1. Wskazanie osiągnięcia, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy

Za osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy, wskazuję cykl artykułów naukowych, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2b Ustawy zatytułowany „**Wspólna Polityka Rolna – mechanizmy kształtowania i finansowania w procesie integracji europejskiej**”. Cykl obejmuje siedem artykułów naukowych powiązanych tematycznie, w tym dwa artykuły opublikowane w czasopismach z listy JCR (*Journal Citation Reports*) (dotyczy artykułów I.6 i I.7), a także trzy opublikowane w czasopismach mających w roku publikacji maksymalną liczbę 15 punktów dla czasopism ekonomicznych na liście B MNiSW (dotyczy artykułów I.1, I.2 oraz I.5).

Wykaz publikacji wchodzących w skład cyklu²:

I.1. **Grochowska, R.** i Kosior, K. (2015). Constraints in the process of paradigm change in the EU agricultural development. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 14(1), 29–36, <https://aspe.sggw.edu.pl/article/view/458/424> (lista B, **15 pkt**).

Mój wkład merytoryczny polegał na: przygotowaniu koncepcji badania, określeniu hipotez badawczych i celu pracy, analizie zgromadzonych informacji dotyczących ewolucji paradygmatów Wspólnej Polityki Rolnej, opracowaniu wniosków (działanie dzielone), przygotowaniu i korekcie tekstu (działanie dzielone). Byłam także odpowiedzialna za kontakt z redakcją czasopisma. W ujęciu procentowym mój udział w przygotowaniu publikacji wyniósł 55% (**8,3 pkt**).

I.2. **Grochowska, R.** i Kosior, K. (2016). EU budget negotiations in the shadow of the *juste retour* rule (także w jęz. polskim: Negocjacje budżetowe Unii Europejskiej w cieniu zasady *juste retour*). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej / Problems of Agricultural Economics*, 349(4), 3–22, <https://doi.org/10.5604/00441600.1225661> (lista B, **15 pkt**).

Mój wkład merytoryczny polegał na: przygotowaniu koncepcji badania, określeniu hipotez badawczych i celu pracy, analizie zgromadzonych informacji dotyczących stanowisk państw członkowskich i ich potencjalnych preferencji po 2020 r., opracowaniu wniosków (działanie dzielone), przygotowaniu i korekcie tekstu (działanie dzielone). Byłam także odpowiedzialna za kontakt z redakcją czasopisma. W ujęciu procentowym mój udział w przygotowaniu publikacji wyniósł 60% (**9 pkt**).

I.3. **Grochowska, R.** i Kiryluk-Dryjska, E. (2016). Przewidywanie potencjalnych rozwiązań dla wieloletnich ram finansowych UE po 2020 roku przy wykorzystaniu teorii gier. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego*, 16(2), 76–84, <http://dx.doi.org/10.22004/ag.econ.244325> (lista B, **13 pkt**).

Mój wkład merytoryczny polegał na: przygotowaniu koncepcji badania, określeniu hipotez badawczych i celu pracy, analizie zgromadzonych informacji dotyczących stanowisk państw członkowskich i uwarunkowań budżetowych polityki rolnej i Polityki Spójności, przygotowaniu wstępu i dyskusji, opracowaniu wniosków

² Publikacje uporządkowano chronologicznie, w kolejności od najstarszej. Punkty za publikacje zostały podane zgodnie z wykazami ministerialnymi obowiązującymi w roku publikacji. Impact Factor (IF) podany również z roku publikacji.

(działanie dzielone), przygotowaniu i korekcie tekstu (działanie dzielone). Byłam także odpowiedzialna za kontakt z redakcją czasopisma. W ujęciu procentowym mój udział w przygotowaniu publikacji wyniósł 60% (7,8 pkt.)

I.4. **Grochowska, R.** (2017). Preferencje państw członkowskich wobec budżetu unijnego nowej Europy. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 488, Finanse, 48–58, <https://doi.org/10.15611/pn.2017.488.04> (lista B, 10 pkt).

I.5. **Grochowska, R.** (2017). Food security in political discourse of the Common Agricultural Policy. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 16(1), 25–32, <https://doi.org/10.22630/ASPE.2017.16.1.03> (lista B, 15 pkt).

I.6. **Grochowska, R.**, Pawłowska, A. i Skarżyńska, A. (2021). Searching for more balanced distribution of direct payments among agricultural farms in the CAP post-2020. *Agricultural Economics – Czech*, 67(5), 181–188, <https://doi.org/10.17221/417/2020-AGRICECON> (MEiN 70 pkt, IF w 2021 r. = 2,567).

Mój wkład merytoryczny polegał na: przygotowaniu koncepcji badania, określeniu hipotez badawczych i celu pracy, przeprowadzeniu przeglądu literatury, analizie zgromadzonych informacji dotyczących reform i instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej oraz wpływu płatności bezpośrednich na dochody rolnicze, opracowaniu wstępu i dyskusji, opracowaniu wniosków (działanie dzielone), przygotowaniu oraz korekcie tekstu (zadanie dzielone). Byłam także odpowiedzialna za kontakt z redakcją czasopisma. W ujęciu procentowym mój udział w przygotowaniu publikacji wyniósł 60% (42 pkt).

I.7. Pawłowska, A. i **Grochowska, R.** (2021). „Green” transformation of the Common Agricultural Policy and its impact on farm income disparities. *Energies*, 14(24), 8242, <https://doi.org/10.3390/en14248242> (MEiN 140 pkt, IF w 2021 r. = 3,252).

Mój wkład merytoryczny polegał na: przygotowaniu koncepcji badania, określeniu hipotez badawczych i celu pracy, przeprowadzeniu przeglądu literatury, analizie zgromadzonych informacji dotyczących reform i instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej oraz wpływu płatności bezpośrednich na dochody rolnicze, przygotowaniu wstępu i dyskusji, opracowaniu wniosków (zadanie dzielone), przygotowaniu oraz korekcie tekstu (zadanie dzielone). W ujęciu procentowym mój udział w przygotowaniu publikacji wyniósł 55% (77 pkt).

Pięć publikacji zgłoszonych w ramach powiązanego tematycznie cyklu zostały napisane we współautorstwie. Powyżej podano dokładny podział zadań badawczych składających się na dany artykuł, poświadczony oświadczeniami współautorów zamieszczonymi w załączniku nr 4a do wniosku. W swojej karierze zawodowej starałam się współpracować z pracownikami naukowymi z różnych ośrodków badawczych, co umożliwiało wszechstronne spojrzenie na analizowane problemy badawcze.

Poruszone w cyklu zagadnienia, analizowane przeze mnie z różnych perspektyw badawczych, przedstawiałam również w innych autorskich oraz współautorskich artykułach naukowych i monografiach oraz podczas wystąpień na konferencjach krajowych i międzynarodowych. Niektóre z nich przytoczyłam, opisując osiągnięcia badawcze.

4.2. Ewolucja zainteresowań naukowych

Moje zainteresowania naukowe mieszczą się w tradycyjnie rozumianej dziedzinie nauki, jaką jest agronomia, zawierająca zarówno nauki przyrodniczo-rolnicze, jak i społeczne, w tym ekonomię i finanse. Realizowane przeze mnie badania ewoluowały od tej pierwszej grupy nauk (zwłaszcza dotyczących hodowli bydła) do ekonomiki rolnictwa i polityki rolnej. Stąd też aktywność naukową i zawodową mogę podzielić na trzy etapy, tj.

- a. Prace naukowo-badawcze w zakresie doskonalenia cech użytkowych bydła (Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt Polskiej Akademii Nauk – IGiHZ PAN, Jastrzębiec k. Warszawy), które prowadziłam w latach 1986–2003;
- b. Prace analityczne dotyczące funkcjonowania polityk unijnych, w szczególności Wspólnej Polityki Rolnej, w kontekście uwarunkowań wewnątrzunijnych i międzynarodowych (Urząd Komitetu Integracji Europejskiej – UKIE, Warszawa oraz Dyrekcja Generalna „Rolnictwo i Rozwój Obszarów Wiejskich” Komisji Europejskiej, Bruksela, Belgia), które realizowałam w latach 2000–2010;
- c. Prace naukowo-badawcze w zakresie kierunków rozwoju sektora rolno-spożywczego oraz polityk unijnych, w szczególności Wspólnej Polityki Rolnej i Polityki Spójności (Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowego Instytutu Badawczego – IERiGŻ PIB, Warszawa), które prowadzę począwszy od 2011 roku do chwili obecnej.

Ad. a)

Zajmując się hodowlą bydła, prowadziłam pionierskie, jak na ówczesne czasy w Polsce, badania dotyczące wykorzystania cech funkcjonalnych, w tym polimorfizmów genów dla celów selekcyjnych bydła. Badania te stały się podstawą przygotowanych przeze mnie prac doktorskiej i habilitacyjnej. Uczestniczyłam w realizacji projektów badawczych finansowanych przez IGiHZ PAN oraz Komitet Badań Naukowych w roli wykonawcy i kierownika. Wśród szczególnie interesujących chciałabym wymienić jako pierwszy projekt dotyczący oceny skuteczności doskonalenia bydła w programie MOET (zastosowanie superowulacji i przenoszenia zarodków), realizowany w pierwszym w Polsce Centrum Doskonalenia Bydła w Gajewie k. Malborka. Drugim znaczącym projektem w mojej karierze zawodowej był polsko-szwedzki, badający interakcję genotyp x środowisko w produkcji, reprodukcji i zdrowiu bydła w warunkach polskich i szwedzkich. Projekt ten umożliwił mi otrzymanie trzech stypendiów, finansowanych przez Szwedzki Uniwersytet Nauk Rolniczych w Uppsali, gdzie ogółem spędziłam 16 miesięcy. Przebywałam również na stypendium DAAD w Uniwersytecie Christian-Albrechts w Kiel w Niemczech (2 miesiące) oraz na stypendium finansowanym przez Duńskie Ministerstwo Edukacji w Instytucie Nauk Rolniczych w Foulum w Danii (4 miesiące). Pobyty te zaowocowały przygotowaniem z pracownikami wymienionych ośrodków naukowych wspólnych publikacji. W sumie, w okresie od uzyskania stopnia doktora nauk rolniczych do uzyskania stopnia doktora habilitowanego nauk rolniczych (lata 1994–2003), przygotowałam jako autor lub współautor 25 oryginalnych artykułów naukowych, opublikowanych w czasopiśmie polskich i zagranicznych, także z *Impact Factor* oraz 25

komunikatów konferencyjnych i 18 artykułów popularnonaukowych zamieszczonych w prasie branżowej. Artykuły są do chwili obecnej cytowane. W bazie *Web of Science* znajduje się 8 moich publikacji, ich liczba cytowań wynosi 148, a indeks H=5 (dane na 16.09.2022 r.). W pracach tych wykorzystywałam modele oceny wartości hodowlanej bydła w oparciu o wieloczynnikowe analizy wariacji oraz programy statystyczne (przykładowo pakiet SAS). Okres ten umożliwił mi dobre poznanie problematyki hodowli i produkcji bydła w Polsce oraz innych krajach UE, co mogłam efektywnie wykorzystać w kolejnych etapach mojej pracy zawodowej.

Ad. b)

Głównym źródłem inspiracji dla moich obecnych badań naukowych była praca w Urzędzie Komitetu Integracji Europejskiej (UKIE) na stanowisku radcy ministra, gdzie bazując na zdobytym już doświadczeniu, mogłam włączyć się w prace analityczne związane z negocjacjami akcesyjnymi Polski do Unii Europejskiej w obszarze: rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich. Po zakończeniu negocjacji odbyłam 3-miesięczny staż w Dyrekcji Generalnej „Rolnictwo i Rozwój Obszarów Wiejskich” w Komisji Europejskiej w Brukseli. Pobyt ten zaowocował propozycją zatrudnienia w roli eksperta narodowego w Sekcji Mleka i Produktów Mlecznych (01.09.2003 r. – 31.12.2005 r.). Po powrocie do UKIE kontynuowałam prace związane z aspektami ekonomiczno-społecznymi kolejnej reformy Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) oraz uwarunkowaniami finansowania tej polityki. Mój naukowy background pozwolił mi na analityczne podejście do stawianych zadań oraz wykorzystanie metod badawczych w ich realizacji. Dokładniejszy zakres wykonanych przeze mnie działań na tym etapie kariery zawodowej przedstawiłam w rozdziale: 7. *Dodatkowe informacje dotyczące kariery zawodowej*.

Praca w polskiej administracji rządowej oraz unijnej umożliwiła mi zdobycie unikalnego, jak na pracowników naukowych, praktycznego doświadczenia funkcjonowania procesu podejmowania decyzji, zarówno po stronie państwa członkowskiego UE, jak i instytucji unijnych, a głównie Komisji Europejskiej. Była także okazją do weryfikacji przydatności ekonomicznych modeli teoretycznych w praktyce gospodarczej. Moje zainteresowania naukowe szczególnie wiązały się z nurtem instytucjonalno-politycznym w zakresie sposobów podejmowania decyzji politycznych oraz udziału poszczególnych grup społecznych w kształtowaniu polityki gospodarczej i wielkości transferów finansowych przepływających pomiędzy różnymi podmiotami.

Ad. c)

Podjęcie pracy w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej umożliwiło mi kontynuację zainteresowań naukowych zainicjowanych podczas pracy w administracji publicznej związanych z najważniejszym dla mnie obszarem badawczym, jakim jest Wspólna Polityka Rolna. Współpracę z IERiGŻ PIB rozpoczęłam jeszcze w UKIE, przygotowując dwa rozdziały do publikacji z tematu badawczego „Polski sektor żywnościowy w pierwszych latach członkostwa” w ramach Programu Wieloletniego Instytutu na lata 2005–2009. Pierwszy rozdział dotyczył celowości zachowania płatności bezpośrednich w ramach WPR, natomiast drugi – reformy WPR z 2008 r., tzw. *health check* oraz stanowisk państw członkowskich odnośnie tej reformy.

Dalsze prace badawcze związane z WPR rozpoczęłam w IERiGŻ PIB jako wykonawca zadania pt. „Wariantowa analiza wpływu instrumentów WPR na zmiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich” w ramach tematu badawczego **„Analiza efektów wybranych instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich”** (Program Wieloletni na lata 2010–2014). Zadanie to realizowałam w trzech etapach. W pierwszym z nich celem moich prac była ocena nowych instrumentów WPR proponowanych przez Komisję Europejską po 2013 roku pod kątem ich przydatności dla osiągnięcia celów długookresowych rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. W przypisanym mi zadaniu założyłam realizację następujących celów częściowych: a) ustalenie oczekiwanych rezultatów nowej propozycji Komisji Europejskiej w kontekście możliwości osiągnięcia celów długookresowych, b) identyfikacja potencjalnych źródeł konfliktu pomiędzy wzajemnie sprzecznymi celami i instrumentami przyszłej WPR. W drugim etapie realizacji zadania moim głównym celem było oszacowanie wpływu różnych wariantów dystrybucji środków przewidzianych dla Polski w ramach WPR na lata 2014–2020 na dochody gospodarstw rolnych w Polsce, przy założeniu następujących celów częściowych, tj. a) ocena konsekwencji potencjalnej redystrybucji środków między filarami WPR lub ewentualnego wsparcia z budżetu krajowego dla dochodów rolniczych oraz b) ocena możliwości wprowadzenia wybranych instrumentów do I filara WPR po 2013 r., tj. wsparcia małych gospodarstw, płatności związanych z produkcją i płatności redystrybucyjnych. Trzeci etap realizacji zadania zakończyłam badaniami podsumowującymi, w których dokonałam oceny proponowanych zmian instrumentów WPR w latach 2004–2020 i wynikających z tego implikacji dla sektora rolno-spożywczego w Polsce, a także przeprowadziłam badania dotyczące relacji między funkcjonującymi we współczesnych politykach rolnych paradygmatami a poziomem i strukturą wsparcia rolnictwa w UE na tle innych krajów i regionów świata.

Włączyłam się ponadto w realizację zadania pt. **„Strategie i kierunki rozwoju rolnictwa europejskiego”**, wykonywanego w ramach tematu badawczego „Analiza uwarunkowań i wyzwań rozwoju sektora rolno-spożywczego w Polsce na tle tendencji światowych” (Program Wieloletni na lata 2010–2014). Głównym celem realizowanych przeze mnie prac była ocena zmian zachodzących w strategiach oraz politykach sektora rolnego na świecie i w Unii Europejskiej, a następnie nakreślenie kierunków ich rozwoju w przyszłości i wynikających z tego implikacji dla sektora rolno-spożywczego w Polsce. Dla realizacji celu głównego przyjąłm następujące cele częściowe: a) ocena bieżących zmian w otoczeniu makroekonomicznym wpływających na przekształcenia w sektorze rolnym; b) porównanie polityk i narzędzi stosowanych w strategiach rozwojowych rolnictwa w krajach OECD i rozwijających się; c) ocena możliwości rozwoju gospodarki światowej i unijnej w perspektywie długoterminowej, z uwzględnieniem miejsca sektora rolnego.

Efektom moich prac były rozdziały w monografiach oraz artykuły naukowe, a także prezentacje uzyskanych wyników na konferencjach krajowych i międzynarodowych (szczegółowo przedstawione w *Załączniku 4*). Poza wymiernymi efektami publikacyjnymi realizacja tych zadań przyczyniła się do udoskonalenia mojego warsztatu naukowego dzięki wykorzystaniu różnych metod badawczych. Szczególną uwagę skupiłam na kwestiach związanych z określeniem roli rynków w efektywnej alokacji zasobów oraz roli państwa w eliminowaniu zawodności rynków. Odzwierciedlają one dyskutowany od lat dylemat, czy problemy sektora rolno-spożywczego należy rozwiązywać za pomocą aktywnej polityki

państwa, czy zostawić optymalizację „niewidzialnej ręki rynku”. W trakcie realizacji badań korzystałam z bazy FADN (*Farm Accountancy Data Network* – system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych), zastosowaną do analizy wartości produkcji i kosztów ponoszonych przez gospodarstwa rolne oraz wpływu płatności bezpośrednich na dochody rolnicze. Ponadto w badaniach korzystano z metod umożliwiających przeprowadzenie symulacji odnoszących się do sytuacji ekonomicznej wybranych typów gospodarstw rolnych, co pozwoliło na sformułowanie scenariuszy zmian dochodów rolniczych w badanym okresie. W prowadzonych badaniach korzystałam także z metodyki stosowanej przez OECD do szacowania i analizy wielkości oraz struktury ingerencji w sektorze rolnym, poprzez takie mierniki, jak PSE (*Producer Support Estimate*), CSE (*Consumer Support Estimate*) czy TSE (*Total Support Estimate*). Metody te były pomocne w analizie poziomu i przyczyn transferów od konsumentów do rolników, leżących zarówno po stronie oddziaływania państwa, jak i niedoskonałości alokacji mechanizmu rynkowego, stymulowanego działaniem prywatnych podmiotów gospodarczych w krajach OECD.

Drugim kluczowym obszarem moich zainteresowań badawczych są kwestie związane z procesem integracji europejskiej. Tematykę tę mogłam realizować dzięki wykonywaniu dwóch tematów w ramach działalności statutowej IERiGŻ PIB. W trakcie ich realizacji przygotowałam publikacje, które weszły w skład cyklu artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe. Pierwszy temat badawczy pt. **„Wpływ paradygmatu zachowania bezpieczeństwa żywnościowego na produkcję żywności i przemysł spożywczy w Polsce i UE”** realizowałam w latach 2013–2015. Za cel główny postawiłam sobie ocenę potencjalnych uwarunkowań systemowo-instytucjonalnych wpływających na bezpieczeństwo żywnościowe Polski i UE obecnie i w przyszłości. W ramach tego tematu przeprowadziłam badania mające odpowiedzieć na pytanie, czy promowana obecnie we Wspólnej Polityce Rolnej koncepcja zachowania bezpieczeństwa żywnościowego wpływa prorozwojowo, czy też hamująco na sektor rolno-spożywczy oraz przedstawiłam konsekwencje realizacji tej koncepcji dla rolnictwa i przemysłu spożywczego w Polsce i UE w perspektywie długoterminowej.

Z kolei drugi temat badawczy pt. **„Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju sektora rolno-spożywczego w UE – analiza unijnego procesu decyzyjnego”** realizowałam w latach 2016–2020. Celem badań była ocena wpływu instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych aktorów procesu decyzyjnego UE na kształt ostatecznych decyzji podejmowanych przez instytucje unijne w ramach realizowanych polityk unijnych i ich przełożenie na rozwój sektora rolno-spożywczego. Badania te odpowiadały na aktualne potrzeby poszukiwania optymalnych rozwiązań, umożliwiających skuteczny udział Polski w procesie decyzyjnym UE oraz wpływ na rozwiązania legislacyjne dotyczące rozwoju sektora rolno-spożywczego. Realizacja tematu umożliwiła nie tylko lepsze zrozumienie procesu tworzenia prawa w UE, ale również skuteczniejsze przewidywanie wyników procesów legislacyjnych.

Przeprowadzone badania zaowocowały licznymi publikacjami oraz wystąpieniami na konferencjach naukowych (szczegółowo przedstawione w *Załączniku 4*). W badaniach tych odwoływałam się do teorii wyboru publicznego oraz teorii integracji europejskiej. Mój warsztat naukowy został poszerzony o nowe metody badawcze. Dotychczasowe analizy statystyczno-opisowe danych empirycznych z użyciem metod porównawczych mogłam wzbogacić o nowe narzędzia, takie jak modele proceduralne, wykorzystane do analizy procesu decyzyjnego w UE. Znaczącą pomocą w realizacji badań było nawiązanie współpracy z Departamentem Ekonomiki

Rolnictwa i Rozwoju Wsi w Corvinus Uniwersytet w Budapeszcie (Węgry), dzięki czemu mogłam bliżej poznać analizy sieci społecznych (*social network analysis*), tj. wieloelementowych i wielopoziomowych struktur relacji pomiędzy różnego rodzaju podmiotami polityczno-społecznymi. Za cenny wkład w wykonywane przeze mnie badania uważam także możliwość lepszego poznania teorii gier, wykorzystaną w badaniach do przewidywania wielkości i struktury budżetu UE na przykładzie preferencji wybranych aktorów procesu decyzyjnego.

Przedstawiona ewolucja zainteresowań badawczych doprowadziła mnie do szczególnej koncentracji na problematyce dotyczącej oceny skuteczności WPR w powiązaniu z preferencjami narodowymi państw członkowskich i ich przełożeniem na unijny proces decyzyjny, który ostatecznie warunkuje kształt i finansowanie tej polityki. Zagadnienie to stało się tematem wiodącym prezentowanego osiągnięcia naukowego.

4.3. Uzasadnienie wyboru problematyki badawczej

Punktem wyjścia dla moich rozważań teoretycznych była teoria liberalnej międzyrządowości (LM), która szerzej została przedstawiona w pracach [I.2] i [I.4] z cyklu artykułów stanowiących osiągnięcie badawcze. Uważam, że teoria ta, mimo krytyki (przegląd w Kleine i Pollack, 2018) wynikającej z różnych kryzysów dotyczących Unii Europejską (problemy strefy euro, migracja, brexit) oferuje ważne spostrzeżenia dotyczące istoty integracji europejskiej. Biorąc pod uwagę obecne zmiany zachodzące w UE oraz wątpliwości, czy zmierzają one w kierunku większej integracji czy dezintegracji, teoria LM może stanowić wartościową bazę do przeprowadzenia badań empirycznych związanych ze Wspólną Polityką Rolną. Szczególnie, że teoria ta postrzega gospodarkę (kwestie ekonomiczne) jako jedną z ważniejszych sił napędowych integracji. Zakłada bowiem, że to podmioty gospodarcze kształtują wyniki integracji – poprzez bezpośredni wpływ na preferencje narodowe oraz pośredni na wynik negocjacji w Radzie Unii Europejskiej. Wspólna Polityka Rolna jest ciekawym przykładem polityki unijnej, która z najbardziej scentralizowanej stała się w trakcie wieloletniego ścierania się preferencji podczas procesu decyzyjnego jedną z bardziej zdecentralizowanych i zróżnicowanych w zależności od specyfiki rolnictwa w poszczególnych państwach członkowskich.

Kluczem do zrozumienia teorii LM jest przekonanie, że racjonalne jednostki i grupy o autonomicznych i zróżnicowanych interesach oddziałują na państwo, które w ich imieniu występuje na arenie międzynarodowej (Moravcsik, 1993). Grupy te ciągle konkurują o wpływy na państwo, a zwycięzcy aktorzy tej wewnętrznej walki określają preferencje, które rząd realizuje we współpracy z innymi państwami. Państwo konkretyzuje więc swe cele poprzez międzyrządowe negocjacje, a nie działania scentralizowanych instytucji podejmujących polityczne decyzje, jak uważają neofunkcjoniści. Zakłada się ponadto, że państwo jest w swych działaniach racjonalne, określa bowiem przydatność alternatywnych sposobów działania i wybiera te maksymalizujące (lub zaspokajające) jego użyteczność w danych okolicznościach. Oznacza to, że skoro preferencje państwa są zmienne, to polityki międzynarodowej nie można analizować, biorąc pod uwagę tylko jedną przyczynę, lecz należy szukać wieloprzyczynowego wyjaśnienia, osadzonego w relacji: państwo–społeczeństwo, rokowania międzyrządowe i instytucje.

Z perspektywy teorii LM Unia Europejska jest jedną ze skuteczniejszych organizacji międzynarodowych w skali globalnej, bowiem jej system koordynacyjny, ustanowiony w kolejnych umowach między rządami, zapewnia suwerenność narodową w drodze głosowania większościowego i deleguje władzę do autonomicznych instytucji centralnych (Wiener i Diez, 2012). Według Moravcsika (1993), aby przeanalizować efekty integracji, należy dokonać podziału na trzy oddzielne etapy, z których każdy opiera się na odrębnych teoriach wyjaśniających, tj. (1) agregacja interesów narodowych w preferencje związane z integracją, (2) negocjacje o charakterze dystrybucyjnym między rządami w celu realizacji tych preferencji oraz (3) stworzenie lub dostosowanie instytucji mających zabezpieczyć realizację uzyskanych porozumień.

Do badania preferencji narodowych wykorzystywany jest najczęściej dorobek szkoły wyboru publicznego, której istotnym polem zainteresowań są badania działalności grup interesu i tzw. koalicji dystrybucyjnych oraz ich wpływu na funkcjonowanie gospodarki i państwa (szerzej w Mueller, 2003). Grupy te dążą do wywarcia wpływu na wybory polityczne w celu zmaksymalizowania swoich użyteczności, tj. stworzenia korzystnych dla siebie decyzji legislacyjnych oraz przejęcia możliwie dużej części środków publicznych (tzw. „aktywnym poszukiwaniem renty” lub „pogonią za rentą” – *rent-seeking activity*) (Wilkin, 2009). Zjawisko to wskazuje na występowanie wielu mankamentów i niedoskonałości alokacji zasobów w warunkach wyborów politycznych, gdy następuje maksymalizacja korzyści wybranych grup interesu i powstaje trwała strata społecznego dobrobytu (więcej w pracach [I.6] i [I.7]). W konsekwencji, alokacja dóbr i usług za pośrednictwem państwa jest trwale nieefektywna w stosunku do mechanizmu rynkowego (Niskanen, 1994). Ponadto, występują liczne paradoksy związane z procesem podejmowania decyzji w instytucjach państwowych i w warunkach demokracji, wskazując na nieefektywność ekonomiczną w równowadze uzyskanej w wyniku tak dokonanych rozstrzygnięć (np. paradoks Arrowa, Condorceta, Sena). Dodatkowo, działania samych struktur biurokratycznych dążących do maksymalizacji swojego bogactwa (Bevir, 2007) i przechwytywania nadwyżki ekonomicznej, a nie realizacji potrzeb społecznych, zwiększają koszty renty politycznej i ograniczają renty ekonomiczne. Alokacja zasobów nie spełnia wówczas kryterium Pareto (Czyżewski i Kułyk, 2013).

Badania Fałkowskiego i Olpera (2014) pokazują wysoką korelację między poziomem konkurencji politycznej a rentą płaconą rolnictwu. Zjawisko to można zinterpretować, opierając się na analogii między konkurencją ekonomiczną i polityczną. Partie polityczne nie mogą działać wbrew woli większości, podobnie jak producenci nie mogą działać wbrew konsumentom (Stigler, 1972). Z kolei zgodnie z teorią grup interesu Olsona (1965) małe grupy mają większą siłę oddziaływania na władzę polityczną niż grupy duże, ponieważ wraz z ich powiększaniem spada gotowość do wspólnych działań. W konsekwencji dochodzi do „paradoksu rozwojowego” (Olper, 2001; Grzelak, 2011): w krajach wysoko rozwiniętych rolnictwo ma stosunkowo niewielki udział w PKB, ale otrzymuje stosunkowo duże renty polityczne (choć lobby rolnicze jest małe, lecz dobrze zorganizowane i silne politycznie) (Poczta-Wajda, 2013). Ponadto, rozwój gospodarczy zmienia podział kosztów i korzyści wsparcia rolnictwa (Swinnen, 2009). Koszty *per capita* rozkładają się między coraz większą liczbę osób zatrudnionych poza rolnictwem, co powoduje osłabienie bodźców do protestu przeciwko protekcjonistycznej polityce rolnej. Jednocześnie procesy urbanizacyjne zwiększają zapotrzebowanie na usługi oparte na stanie środowiska naturalnego, które wiążą się z obszarami

wiejskimi. Rośnie więc użyteczność dóbr publicznych dostarczanych przez rolnictwo, a także gotowość do ich opłacenia (więcej na ten temat w pracach [I.1], [I.5] i [I.7]). Stąd też transfery do rolnictwa, mimo że stosunkowo nieefektywne z ekonomicznego punktu widzenia, rzadko są kwestionowane przez ugrupowania polityczne (Czyżewski i Matuszczak, 2018).

Rozkład korzyści z WPR jest jednym z najbardziej kontrowersyjnych elementów realizacji tej polityki i ma bezpośredni związek z jej społeczno-polityczną legitymizacją. Istotne wyzwanie stanowi nieegalitarny podział tych korzyści wśród rolników. Sprawiedliwość a efektywność (*equity vs. efficiency*) jest tym dylematem, który pomimo licznych deklaracji, ciągle nie został rozwiązany w odniesieniu do WPR. Największymi beneficjentami różnych form wsparcia w ramach WPR są nadal duże firmy rolne (spółki lub spółdzielnie), a nie indywidualne gospodarstwa (Wilkin, 2009). Badania Kiryluk-Dryjskiej (2019) przeprowadzone na przykładzie środków PROW 2007–2013 wykazały jednak, że ze względu na niejednoznaczność pojęcia sprawiedliwego podziału zastosowanie algorytmów o różnych własnościach przynosi odmienne rezultaty alokacyjne w ramach tego samego budżetu.

Ostatecznie, zgodnie z drugim etapem integracji teorii LM, konfiguracja krajowo zdeterminowanych preferencji narodowych określa przestrzeń negocjacyjną dla porozumień, które mają szansę być przyjęte na poziomie międzynarodowym. Przebieg i wyniki negocjacji można przewidywać według Moravcsika (1993) z wykorzystaniem teorii gier (przykładowe rozwiązania zostały pokazane w pracy [I.3]). W przypadku negocjacji wieloletnich ram finansowych UE (WRF) państwa negocjują co do zasady w oparciu o regułę jednomyslności. Oznacza to, że wyniki powinny być optymalne w sensie Pareto. Wyniki negocjacji są zawsze jednak odzwierciedleniem preferencji narodowych i siły przetargowej poszczególnych państw. Modele oparte na teorii gier wskazują, że rządy, którym porozumienie może przynieść więcej korzyści niż brak porozumienia, mają tendencję do oferowania większych ustępstw w celu osiągnięcia porozumienia. Z kolei rządy państw, które nie zyskują wiele w stosunku do *status quo*, prowadzą twarde negocjacje, grożąc zawetowaniem całego porozumienia, a nawet wyjściem z organizacji (Moravcsik, 1998). Korzyści i koszty państw wyrażane są w konkretnych liczbach, stąd graczom łatwiej odnosić się i reagować na konkretne propozycje negocjacyjne. Znane są reguły gry, negocjatorzy dysponują pełną informacją, mają również wiedzę na temat możliwych wypłat dla poszczególnych graczy. Gra rozłożona jest w czasie i rządzi się określonymi procedurami formułującymi sekwencje działań (więcej w pracy [I.3]).

W trzecim etapie modelu przebiegu integracji zgodnie z teorią LM rządy wybierają instytucje, które zabezpieczają osiągnięte porozumienia. Łączenie suwerenności i przekazywanie uprawnień instytucjom ponadnarodowym jest w tym ujęciu świadomym wyborem, mającym na celu zwiększenie wiarygodności umowy międzynarodowej. Pod tym względem teoria LM jest zgodna z nurtem nowego instytucjonalizmu, w którym analizowane są sposoby, jakimi instytucje redukują koszty transakcyjne i zapewniają istotne informacje dla realizacji wspólnych działań (Moravcsik i Schimmelfennig, 2009).

Przedstawione powyżej rozważania teoretyczne stały się dla mnie zachętą do podjęcia głębszej analizy procesu integracji europejskiej. Geneza ostatnich zmian w wewnętrznym krajobrazie politycznym poszczególnych państw członkowskich oraz ich konsekwencje dla skutecznego funkcjonowania UE zmuszają do stawiania pytań o przyszłość projektu integracji europejskiej. Jednym z ważniejszych jest, czy rosnące znaczenie państw członkowskich przyczyni się do umocnienia władzy na poziomie unijnym, a może stworzenia Unii „kilku

prędkości”, czy wręcz odwrotnie, są częścią szerszego zjawiska, zmierzającego do powstania Europy Narodów i renacjonalizacji polityk unijnych, w tym WPR?

Niewątpliwie, kryzysy minionej dekady w UE postawiły empiryczne i teoretyczne wyzwania dla prognoz dotyczących dalszego procesu integracyjnego. Pod względem empirycznym kryzysy te spowodowały zarówno zmiany integracyjne, jak i dezintegracyjne. Biorąc pod uwagę teorię LM, nie należy utożsamiać tych zmian wyłącznie z czynnikami egzogenicznymi, lecz warto je rozszerzyć o głębsze zbadanie czynników endogennych, napędzających procesy integracji i dezintegracji. Widoczne są w tym przypadku zarówno pozytywne, jak i negatywne sprzężenia zwrotne. Pozytywnym może być przykładowo ustanowienie Europejskiego Mechanizmu Stabilności (związany z kryzysem zadłużeniowym w strefie euro), nazwane przez Jonesa i in. (2016) koncepcją „porażki prowadzącej naprzód” (*failing forward*). Autorzy ci argumentowali, że rządy państw członkowskich UE przyjmują zazwyczaj najniższy mianownik w zakresie wspólnych umów, które uwzględniają krótkoterminowe ustępstwa w stosunku do najbardziej niechętnych umowie państw członkowskich. Decyzje te prowadzą do kryzysów, które z kolei skłaniają państwa członkowskie do dalszej, choć ciągle nieefektywnej odpowiedzi, co ostatecznie sprzyja głębszej integracji. W procesie integracji europejskiej mogą jednak zachodzić także negatywne sprzężenia zwrotne wzmocniające dezintegrację, co widać na przykładzie dotychczasowych etapów integracyjnych, gdzie dochodziło do spadku integracji na trzech poziomach, tj. instytucjonalnym, polityki unijnej lub członkostwa (Webber, 2014; Schimmelfennig, 2018). Zdaniem Vollaarda (2014) integracja europejska doprowadziła do nierównomiernego rozdelenia korzyści wśród ludności w UE, która tworząc rosnącą grupę niezadowolonych, lobbuje za częściowym lub całkowitym wyjściem z Unii Europejskiej.

Dalszy przebieg integracji europejskiej jest ściśle związany z przyszłością Wspólnej Polityki Rolnej. Uzasadnieniem podjęcia badań zaprezentowanych w cyklu artykułów było dostrzeżenie istniejącej luki badawczej w ocenie skuteczności WPR w powiązaniu z preferencjami narodowymi państw członkowskich, a następnie ich przełożenie na unijny proces decyzyjny, który to ostatecznie warunkuje kształt i finansowanie tej polityki. Wprawdzie ewolucję i reformy unijnej polityki rolnej przedstawiono w wielu publikacjach, to brak jest w polskiej literaturze ekonomicznej odniesienia do preferencji narodowych jako jednego z podstawowych czynników endogennych w świetle teorii międzyrządowości, która wyjaśnia przebieg procesu integracji europejskiej.

Badania zostały osadzone w ekonomii politycznej, która umożliwia analizę uwarunkowań instytucjonalnych procesów gospodarczych oraz roli państw w tych procesach. Dzięki znaczącej interdyscyplinarności ekonomii politycznej, poza metodami i kategoriami wypracowanymi na gruncie ekonomii, w analizie posłużono się także dorobkiem metodologicznym i empirycznym innych nauk społecznych, jak socjologii, psychologii społecznej i nauk politycznych.

4.4. Omówienie publikacji wchodzących w skład cyklu

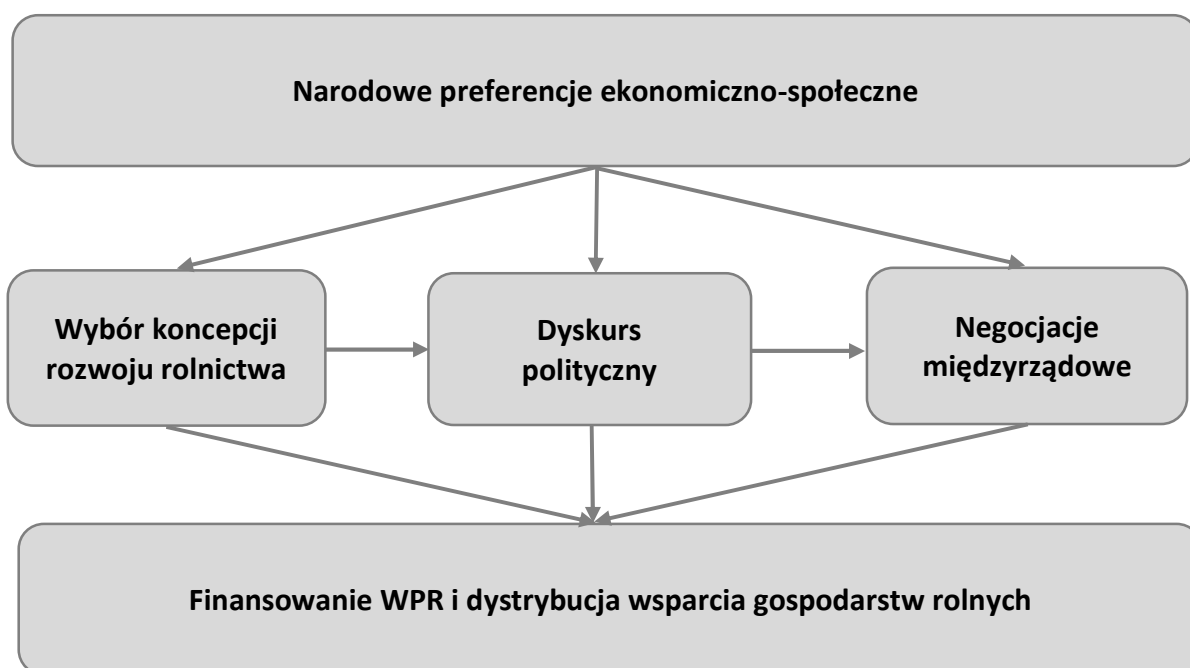
Ze względu na fakt, że część przedstawionych w cyklu artykułów powstała we współpracy z innymi pracownikami naukowymi, w omówieniu skoncentrowałam się na

przedstawieniu mojego indywidualnego wkładu w ich przygotowanie, natomiast pozostałe kwestie poruszyłam w sposób skrócony.

Wybrane w ramach cyklu publikacje stanowią spójny zbiór zagadnień, prowadzących od postawienia problemu do osiągnięcia efektu. Zostały omówione na trzech poziomach, tj.

- narodowe preferencje ekonomiczno-społeczne;
- wybór koncepcji rozwoju rolnictwa w procesie decyzyjnym UE – koncepcja rozwoju rolnictwa w dyskursie politycznym – negocjacje międzyrządowe w sprawie rolnictwa;
- finansowanie WPR i dystrybucja wsparcia gospodarstw rolnych (Schemat).

Schemat. Relacje między zagadnieniami badawczymi poruszonymi w cyklu artykułów stanowiących osiągnięcie badawcze

Źródło: opracowanie własne.

Celem badań przedstawionych w cyklu artykułów była identyfikacja i ocena mechanizmów kształtowania i finansowania Wspólnej Polityki Rolnej w procesie integracji europejskiej. Punktem wyjścia do postawienia hipotez badawczych była analiza literatury przedmiotu oraz strategicznych dokumentów unijnych i krajowych w zakresie ewolucji i reform WPR, proponowanego instrumentarium tej polityki, sposobów przedstawiania podjętych decyzji w dyskursie politycznym, a także uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na unijny budżet rolny.

Sformułowano następujące **hipotezy badawcze**:

Hipoteza 1: Preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich wpływają na kształt proponowanych na forum UE koncepcji rozwoju sektora rolnego oraz reformy Wspólnej Polityki Rolnej.

Hipoteza 2: Aktorzy procesu decyzyjnego wykorzystują proponowane koncepcje rozwoju sektora rolnego w dyskursie politycznym dla osiągnięcia pożądanego przez nich kształtu WPR.

Hipoteza 3: Negocjacje międzyrządowe państw członkowskich, uwarunkowane preferencjami narodowymi, wpływają na udział Wspólnej Polityki Rolnej w budżecie unijnym.

Hipoteza 4: Preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich mogą wpływać, jako jeden z czynników kształtujących dochody rolnicze, na dystrybucję wsparcia i powstawanie dysproporcji w dochodach rolniczych między gospodarstwami rolnymi w UE.

Hipoteza 1: Preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich wpływają na kształt proponowanych na forum UE koncepcji rozwoju sektora rolnego oraz reformy Wspólnej Polityki Rolnej.

Weryfikacji hipotezy 1 poświęcone są artykuły [I.1], [I.2] oraz [I.7], choć poruszane zagadnienie podejmowałam także w innych pracach, analizując je z różnych perspektyw badawczych. Aby zweryfikować postawioną hipotezę badawczą korzystałam z krytycznej analizy literatury przedmiotu oraz krytycznej analizy i oceny obowiązujących dokumentów strategicznych i regulacji związanych ze Wspólną Polityką Rolną. Ponadto, wykorzystałam elementy podejścia diagnostycznego (opis i ocena dotychczasowych rozwiązań) oraz prognostycznego (zarys propozycji zmian dotychczasowych rozwiązań).

Przeprowadzone badania wskazują, że ukształtowany w trakcie wewnętrznych targów zestaw celów narodowych staje się punktem odniesienia dla danego państwa członkowskiego w procesie podejmowania decyzji i tworzenia polityk unijnych, które wynikają z przyjętej koncepcji rozwoju rolnictwa. Ulegają one zmianie najczęściej na skutek anomalii – trudności polityki w radzeniu sobie z określonymi problemami. W zależności od charakteru ograniczeń instytucjonalnych i rodzaju powiązań między aktorami (*policy network*) pojawiające się anomalie mogą prowadzić do niewielkich zmian w polityce (zmiany pierwszego rzędu – *first-order change*), do zmian istotnych, np. poprzez zastąpienie jednego instrumentu innym (zmiany drugiego rzędu – *second-order change*) lub do całkowitego odejścia od przyjętej koncepcji i zastąpienia jej nową (zmiany trzeciego rzędu – *third-order change*) (Hall, 1993). Zmiany polityk publicznych mogą być także zdeterminowane stopniem skoncentrowania władzy w sieci. W konfliktowym środowisku może dochodzić do szybkich i seryjnych zmian. Z kolei zmiany o charakterze inkrementalnym są charakterystyczne dla środowisk, w których dominują zachowania oparte na wzajemnym targowaniu się. Natomiast zamknięte struktury sieciowe, wykluczające kooperację z innymi aktorami, prowadzą do utrzymywania *status quo* (Silk i Kriesi, 2007) (zagadnienia te szerzej przedstawiono w pracy [I.1]).

Grupy ekonomiczno-społeczne dążą do wywarcia wpływu na wybory polityczne w celu zmaksymalizowania swych korzyści. Preferencje w poszczególnych obszarach mogą być bardziej lub mniej wyraźne, w zależności od układu sił grup interesu i ich zainteresowania określonymi problemami. W obszarach gospodarczych, związanych bezpośrednio z politykami sektorowymi, można spodziewać się istotnej aktywności grup społeczno-zawodowych reprezentujących dany sektor lub branżę. W przypadku ogólnej polityki makroekonomicznej czy kwestii związanych z finansami publicznymi preferencje narodowe odzwierciedlają

najczęściej preferencje partii rządzących. Konfiguracja krajowo zdeterminowanych preferencji narodowych państw określa przestrzeń negocjacyjną (*bargaining space*) dla porozumień, które mają szansę być przyjęte na poziomie międzynarodowym (więcej na ten temat w pracy [I.2]).

Problematykę uwarunkowań, które wpływają na preferencje narodowe i w konsekwencji na kształt propagowanych w UE koncepcji dotyczących rozwoju rolnictwa unijnego i mechanizmów jego wsparcia, potraktowałam jako oddzielny obszar badawczy i szerzej pokazałam w rozdziale 4.6. *Omówienie pozostałych publikacji uzupełniających osiągnięcia naukowe*. Z przeprowadzonych badań wynika, że znaczące zróżnicowanie preferencji narodowych poszczególnych państw członkowskich, pogłębiające się wraz z kolejnymi rozszerzeniami UE, ma swe istotne implikacje dla unijnego procesu decyzyjnego. Jest to szczególnie widoczne na przykładzie polityki rolnej, gdzie dochodzi do licznych kontestacji, co skutkuje znaczącą liczbą głosów „nie” lub „wstrzymujących się” podczas konsensualnego stylu podejmowania decyzji w Radzie (Bailer i in., 2015).

W artykułach [I.1] oraz [I.7] dokonano oceny proponowanych koncepcji rozwoju sektora rolnego w UE na tle dotychczasowych efektów funkcjonowania WPR. Stwierdzono, że kolejne reformy WPR to różne wersje modelu zależności (inaczej pomocy państwa – *state assisted model*) i produktywizmu. Reformy polityki rolnej nie wykroczyły jak dotąd poza zmiany pierwszego i drugiego rzędu (niewielkie modyfikacje stosowanych instrumentów lub zastąpienie jednego instrumentu drugim). Działania te miały uzasadniać konieczność specyficznego traktowania rolnictwa w UE i wydatkowania znaczących środków finansowych na WPR z budżetu unijnego. Kwestie instrumentarium WPR potraktowałam jako oddzielny obszar badawczy i szerzej przedstawiłam w rozdziale 4.6. *Omówienie pozostałych publikacji uzupełniających osiągnięcia naukowe*. Przeprowadzone badania pozwoliły stwierdzić, że w ramach WPR nadal realizowana jest koncepcja produktywizmu, tyle że pod innymi nazwami. Dzięki temu historycznie uwarunkowane wsparcie dużych, intensywnie produkujących gospodarstw rolnych jest kontynuowane. Widać wyraźną zależność od ścieżki wcześniejszych wyborów (*path dependency*), gdzie wybory dokonane w przeszłości determinują obecne wybory w zakresie kształtu i finansowania unijnej polityki rolnej (Kay, 2003).

Jednym z głównych czynników warunkujących tę sytuację jest uzależnienie WPR od istniejących ram instytucjonalnych procesu decyzyjnego UE (uwarunkowania te pokazałam także w rozdziale monografii Grochowska (2014)³). Wspólna Polityka Rolna jest silnie broniona poprzez instytucjonalizację oddzielnej Rady UE ds. Rolnictwa, wspomaganej Specjalnym Komitetem ds. Rolnictwa. Osłabienie roli Komisji Europejskiej na rzecz Parlamentu Europejskiego, na skutek wprowadzenia procedury współdecydowania w obszarze rolnictwa, sprzyja zakonserwowaniu dotychczasowych formalnych i nieformalnych zależności. Specyfika negocjacji rolnych w UE, w szczególności częste modyfikacje przez Radę propozycji Komisji, w połączeniu z konsensualnym stylem negocjacji w Radzie i procesami wymiany (coś za coś – *trade off*) między państwami członkowskimi ograniczają możliwości wprowadzania

³ Grochowska, R. (2014). Implications of introducing new rules in the EU legislation for the agricultural policy. W: R. Grochowska (Ed.), *Development trends in agricultural sector and policies – challenges for the future [Synthesis]* (s. 64–76). Multi-Annual Programme 2011–2014, 127.1. IAFE NRI. (także w jęz. polskim: Grochowska, R. (2014). Implikacje wprowadzenia nowych zasad tworzenia prawa unijnego dla polityki rolnej UE. W: R. Grochowska (red.), *Kierunki rozwoju rolnictwa i polityk rolnych – wyzwania przyszłości [Synteza]* (s. 65–77). Program Wieloletni 2011–2014, 127. IERiGŻ PIB) (pozycja II.2.5 w Załączniku 4).

radikalnych zmian w ramach WPR. Sprzyjają jedynie zmianom inkrementalnym i podejmowaniu decyzji zależnych od ścieżki wcześniejszego wyboru [I.7]. Dopiero rozluźnienie obecnych sieci instytucjonalnych zależności i wprowadzenie nowych aktorów do procesu decyzyjnego może spowodować znaczące zmiany w polityce rolnej UE.

Podsumowując, przeprowadzone badania wskazują na prawdziwość postawionej hipotezy 1. Zweryfikowano bowiem, że preferencje ekonomiczno-społeczne państw członkowskich silnie wpływają na kształt proponowanych na forum unijnym koncepcji rozwoju sektora rolnego oraz reform WPR. Stanowią przy tym kluczową zmienną wyjaśniającą dynamikę relacji międzypaństwowych, w tym także zakres i charakter współpracy w ramach UE. Pogłębianie tej współpracy nie jest wynikiem aktywności instytucji ponadnarodowych, jak chcieliby tego zwolennicy pierwszych teorii integracji europejskiej, lecz efektem preferencji państw członkowskich, które w procesach integracyjnych dostrzegają gwarancję realizacji własnych interesów narodowych.

Hipoteza 2: Aktorzy procesu decyzyjnego wykorzystują proponowane koncepcje rozwoju sektora rolnego w dyskursie politycznym dla osiągnięcia pożądanego przez nich kształtu WPR.

Hipoteza druga jest ściśle związana z pierwszą, dotyczy bowiem propagowanych koncepcji rozwoju sektora rolnego w dyskursie politycznym na forum unijnym. Weryfikację tej hipotezy przedstawiłam w artykule [I.5]. Mechanizmy formowania poglądów na rzecz uzyskania poparcia dla proponowanych koncepcji rozwoju rolnictwa i kształtu Wspólnej Polityki Rolnej w unijnym procesie decyzyjnym były dotąd rzadko analizowane na gruncie polskim. We wskazanej pracy została wykorzystana krytyczna analiza dyskursu (*critical discourse analysis* – CDA), która może być metodą przydatną do identyfikacji różnych dyskursów/ideologii w tekstach/wypowiedziach o charakterze politycznym, a także w rozpoznaniu, jak rozprzestrzenianie się pewnych terminów i argumentów legitymizuje działania i instrumenty interwencji politycznej. Metoda ta uwzględnia przy tym konfrontację różnych dyskursów między aktorami politycznymi procesu decyzyjnego, w trakcie którego idee powstają i są promowane oraz wpływają na zmianę dominujących koncepcji.

Według prekursora krytycznej analizy dyskursu – N. Fairclougha (2013) dyskurs staje się coraz bardziej znaczącym elementem życia społecznego i może mieć na nie pozytywny lub negatywny wpływ. Źródłem krytycznego podejścia CDA jest z jednej strony „teoria krytyczna” wiązana ze szkołą francuską i J. Habermasem, z drugiej zaś – prace M. Foucaulta. W koncepcji Habermasa dyskurs jest bardziej założeniem niż rzeczywistym faktem społecznym odnoszącym się do sposobu funkcjonowania danego społeczeństwa. Natomiast zdaniem Foucaulta dyskurs pojmowany jest jako przekazywanie idei i oddziaływanie na ludzi za pomocą języka, mocno uwarunkowane usytuowaniem społecznym nadawców i odbiorców, celami i potrzebami, stanem wiedzy, zestawem i hierarchią wartości, a także społecznym kontekstem komunikowania oraz swoistością komunikacji za pośrednictwem mediów masowych [I.5]. Przekaz polityczny, tak jak inne treści medialne podlegają zjawiskom *primingu* i *framingu*. W przypadku *primingu*, czyli torowania (pozycjonowania) przekazów eksponuje się pewne tematy poprzez częste ich powtarzanie czy odwoływanie się do wypowiedzi popartych autorytetem. Z kolei *framing* (ramowanie) to nadawanie ram interpretacyjnych faktom poprzez

ich selekcję, amplifikację (uwydatnianie lub pomijanie cech i artykulację), rozumianą jako sposób prowadzenia narracji wydarzeń (Balczyńska-Kosman, 2013).

Mechanizmy kształtowania WPR w dyskursie politycznym można analizować na podstawie dokumentów i wypowiedzi aktorów procesu decyzyjnego. Biorąc pod uwagę, że proces decyzyjny ma charakter niekooperacyjnych negocjacji (*non-cooperative negotiations*) między wieloma aktorami (instytucje unijne, państwa członkowskie, instytucje międzynarodowe, organizacje rolnicze, przemysł rolno-spożywczy, organizacje pozarządowe), dyskurs ten nie jest homogeniczny, lecz zmienia się w zależności od odbiorców i potrzeb. W publikacji [I.5] pokazałam na przykładzie dokumentów strategicznych Komisji Europejskiej i wypowiedzi komisarzy ds. rolnictwa UE ilościową i jakościową analizę treści w odniesieniu do wybranych słów kluczowych, np. żywność/produkcja rolna (*food/agricultural production*), bezpieczeństwo żywnościowe (*food security*). Ich użycie miało na celu takie kierowanie przekazem i odczytanie ich przez odbiorców, by wywołać ściśle określone reakcje.

W polityce operuje się często pojęciami wielowymiarowymi – posiadającymi więcej niż jedno znaczenie. Wspomniane wyżej bezpieczeństwo żywnościowe stanowi dobry przykład takiego pojęcia. W artykule [I.5] pokazałam, jak koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego była interpretowana przez aktorów procesu decyzyjnego dla osiągnięcia zamierzonych celów. Mnogość interpretacji wynika ze specyfiki tego pojęcia, które można zaliczyć do kategorii problemów bez rozwiązania (*wicked problems*). Termin ten został wprowadzony po raz pierwszy do nauk społecznych przez Rittelą i Webbera (1973). Badacze ci podkreślali, że w przypadku tego typu problemów trudno jest przyjąć naukowo-racjonalne podejście, ze względu na brak jasno sprecyzowanej definicji oraz różnych punktów widzenia interesariuszy w trakcie formułowania i rozwiązywania problemu. Mooney i Hunt (2009) podjęli próbę kategoryzacji zróżnicowanego rozumienia bezpieczeństwa żywnościowego i wyodrębnili trzy podstawowe ramy interpretacyjne (*consensus frames*). Każda z nich posiada określone słowa kluczowe, które ją charakteryzują oraz generują określony typ działań podejmowanych przez zainteresowane strony: a) interpretacja związana z głodem – bezpieczeństwo żywnościowe postrzegane przez pryzmat problemu głodu na świecie; b) interpretacja związana ze społeczeństwem – bezpieczeństwo żywnościowe traktowane jako istotny element rozwoju społeczeństwa; c) interpretacja związana z ryzykiem – bezpieczeństwo żywnościowe służące minimalizacji ryzyka w odniesieniu do wrażliwości systemu żywnościowego w sytuacjach „normalnych” (np. choroby roślin i zwierząt) i „przypadkowych” (np. agroterroryzm). Uzupełnieniem tych rozważań była praca Grochowska (2014)⁴.

Ramy interpretacyjne bezpieczeństwa żywnościowego zmieniają się między kontekstami dyskursu politycznego, jak i w obrębie tych kontekstów. Aktorzy procesu decyzyjnego mają bowiem własne interesy i są powiązani z różnymi opcjami/stanowiskami politycznymi (Candel i in., 2014). W swych publikacjach wykazałam, jak bezpieczeństwo żywnościowe było wykorzystywane w reformie WPR w latach 2014–2020 jako jeden z jej podstawowych priorytetów w celu legitymizacji wzrostu produkcji rolnej i potrzeby utrzymania wsparcia sektora rolnego na dotychczasowym poziomie.

⁴ Grochowska, R. (2014). Specificity of Food Security Concept as a Wicked Problem. *Journal of Agricultural Science and Technology B*, 4(10), 823–831 (pozycja II.4.7 w Załączniku 4).

Reasumując, przeprowadzone badania pozwoliły na pozytywną weryfikację postawionej hipotezy 2, wskazując, że różne grupy interesu dążą do wprowadzenia określonego dyskursu jako środka do realizacji swoich celów politycznych. Badanie tych zjawisk wymyka się tradycyjnym metodom, stąd szukanie nowych jak krytyczna analiza dyskursu, która wyrasta z badań nad dyskursem i ideologią rozpoczętych w II połowie XX wieku. Metodologiczna i interdyscyplinarna otwartość tej metody stanowi odpowiedź na złożone i często nieprzejrzyste zjawiska, z którymi mamy obecnie do czynienia i w których przeplatają się wątki pochodzące z różnych dziedzin, wychodzących poza tradycyjne klasyfikacje.

Hipoteza 3: Negocjacje międzyrządowe państw członkowskich, uwarunkowane preferencjami narodowymi, wpływają na udział Wspólnej Polityki Rolnej w budżecie unijnym.

Weryfikacja postawionej hipotezy została zawarta w pracach [I.2], [I.3] i [I.4]. Chciałam jednak podkreślić, że także w wielu innych publikacjach analizowałam stanowiska poszczególnych państw członkowskich oraz ich wpływ na kształt i poziom finansowania WPR. Analizy te, zapoczątkowane jeszcze w administracji rządowej⁵, wielokrotnie łączyłam z problematyką dotyczącą innych polityk unijnych w ramach negocjacji budżetowych na forum UE, a szczególnie z Polityką Spójności. Konieczność uwzględniania wielu polityk unijnych wynika ze wspomnianej już wcześniej wymiany (coś za coś – *trade off*) między państwami członkowskimi w trakcie negocjacji, przy czym dotyczy to według moich obserwacji głównie dwóch polityk redystrybucyjnych, tj. WPR i Polityki Spójności (PS).

Pewnym novum moich badań jest podejście do negocjacji budżetowych z punktu widzenia zasady słusznego zwrotu (*juste retour*). Oparcie budżetu unijnego głównie na wpłatach państw członkowskich w relacji do ich dochodu narodowego brutto powoduje, że każdy kraj, zgodnie ze wspomnianą zasadą, dąży do maksymalnego odzyskania środków wpłaconych do wspólnego budżetu. Brak wystarczających źródeł własnych budżetu UE jest przyczyną analizowania sytuacji poszczególnych państw członkowskich w kategoriach pozycji netto, tj. porównywania wpłat danego państwa do budżetu unijnego z korzyściami, rozumianymi jako przyznane środki unijne wydatkowane na terenie tego państwa. Rachunek pozycji netto staje się często punktem odniesienia do oceny skuteczności działania danego kraju na forum unijnym. W konsekwencji, powstanie grup państw członkowskich – płatników netto oraz beneficjentów netto naruszyło moim zdaniem podstawę efektywnego wydatkowania unijnych środków publicznych, tj. koncentracji na wydatkowaniu środków tam, gdzie są

⁵ Burkiewicz, W., Grochowska, R. i Hardt, Ł. (2007). Przyszłość polityki rolnej a przegląd budżetu Unii Europejskiej w latach 2008–2009, Materiał do dyskusji. W: *Debata. Wyzwania członkostwa* (s. 1–109). UKIE, Warszawa, luty 2007 (pozycja 12 w II.4. Inne publikacje naukowe w Załączniku 4).

Grochowska, R. (2008). Zwycięzcy i przegrani w kolejnej próbie zmiany Wspólnej Polityki Rolnej. W: R. Mroczek (red.), *Ocena wpływu Wspólnej Polityki Rolnej na rynki rolne* (s. 206–231). Program Wieloletni 2005–2009, 106. IERiGŻ PIB (pozycja 7 w II.4. Inne publikacje naukowe w Załączniku 4).

Grochowska, R. i Kosior, K. (2008). The future of the CAP – a declining policy in the European Union?, Paper Prepared For The 109th EAAE Seminar “The CAP After The Fischler Reform: National Implementations, Impact Assessment And the Agenda For Future Reforms”, Viterbo, Italy, November 20–21st, 2008, p. 1–17 (pozycja 11 w II.4. Inne publikacje naukowe w Załączniku 4).

najbardziej potrzebne i maksymalizacji wartości dodanej (kwestie te poruszyłam także w pracy Grochowska, 2012⁶).

Proces ustalania wielkości i struktury budżetu UE obarczony jest znaczącym uzależnieniem od wąsko zdefiniowanych interesów narodowych. Reprezentanci państw członkowskich zobowiązani są do obrony stanowiska swego kraju w procesie unijnych negocjacji budżetowych, co ogranicza ich mandat negocjacyjny w trakcie przetargów w Brukseli. W efekcie, negocjacje budżetowe stają się grą zero-jedynkową, w której większa pula środków dla jednego kraju powoduje ich redukcję dla innego, podobnie z politykami unijnymi – wzrost środków dla jednej przyczynia się do spadku dla pozostałych. Wielkość i struktura obowiązującego w danej perspektywie finansowej budżetu UE traktowane są jako odniesienie dla następnych negocjacji (więcej w pracach [I.2] i [I.4]).

Przebieg i wyniki negocjacji budżetowych można przewidywać z wykorzystaniem teorii gier, w tym rozwiązania przetargowego Nasha, co jest rzadko stosowane na gruncie polskim w odniesieniu do negocjacji dotyczących WPR. Głównymi elementami analizy opartej na teorii gier są: określenie możliwych działań graczy (oraz ich sekwencji), identyfikacja strategii graczy, ocena dostępu graczy do informacji oraz zdefiniowanie funkcji wypłat (*payoff functions*) (Druckman, 2007). W publikacji [I.3] wykorzystano elementy tradycyjnej teorii gier niekooperacyjnych oraz jej rozwinięcie w postaci teorii przejść do przewidywania wielkości i struktury budżetu UE po 2020 r. na przykładzie preferencji wybranych aktorów procesu decyzyjnego, tj. Komisji Europejskiej i płatników netto budżetu unijnego. Teoria przejść zakłada, w przeciwieństwie do tradycyjnej teorii gier niekooperacyjnych, że gracze są już w pewnym stanie gry i jeśli w nim pozostaną, otrzymują swe wypłaty. Bazując na możliwych do otrzymania wypłatach, gracze podejmują decyzję, czy dokonać zmiany strategii po to, by otrzymać wyższą wypłatę. Zgodnie z teorią przejść gracze są w stanie przewidywać posunięcia przeciwnika i dojść do nowego stanu równowagi nazwanego przez Bramsa (1994) równowagą długowzroczną (*nonmyopic equilibrium*). Równowaga ta może, ale nie musi, pokrywać się z równowagą Nasha (Kiryluk-Dryjska, 2012).

Mój wieloletni monitoring negocjacji budżetowych w zakresie WPR wskazuje, że w odniesieniu do polityki rolnej pole manewru dla graczy jest niewielkie. Wielka Brytania wielokrotnie próbowała obniżyć wydatki na WPR, lecz w zamian za zachowanie rabatu brytyjskiego rezygnowała z istotnych reform tej polityki. Z kolei najwięksi beneficjenci I filara WPR – Francja i Niemcy, zawierały nieformalne porozumienia mające na celu utrzymanie *status quo*. Płatności bezpośrednio traktowane były przez państwa członkowskie jako prosty instrument redystrybucyjny rekompensujący wpłaty do budżetu unijnego. Z przeprowadzonej w pracy [I.3] analizy gry między Komisją Europejską a płatnikami netto zgodnie z zasadami teorii gier wywnioskowano, że w kolejnych negocjacjach budżetowych płatnicy mogą początkowo zaakceptować zwiększenie budżetu na Wspólną Politykę Rolną oraz Politykę Spójności (PS), przy czym korzystniejszym dla nich rozwiązaniem byłby wzrost w większym zakresie budżetu PS. Jednak próby nadmiernego zwiększenia budżetu WPR w stosunku do PS mogą ostatecznie doprowadzić do zamrożenia przez płatników netto budżetu UE na obecnym poziomie. Zachodzi stopniowa intensyfikacja i konsolidacja preferencji państw płatników netto

⁶ Grochowska, R. (2012). Budżet unijny jako gra interesów państw członkowskich na przykładzie Wspólnej Polityki Rolnej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, cz. Polityka Ekonomiczna, 246, 125–133 (pozycja II.4.9 w Załączniku 4).

na rzecz obniżenia wielkości budżetu UE, przy równoczesnym rozproszeniu preferencji budżetowych państw beneficjentów netto. Do grupy państw dążących do zamrożenia lub obniżenia budżetu dołączają jego niedawni beneficjenci, tj. państwa, w których poziom zamożności zbliża się do poziomu państw płatników netto [I.2].

W publikacji [I.4] szerzej odniosłam się do uwarunkowań, które będą determinować negocjacje budżetowe oraz przyszłość UE w nadchodzących latach. Stwierdziłam, że zmiana układu sił między państwami członkowskimi po brexicie wzmocni dotychczasowe tendencje do utrzymania *status quo* względem budżetu unijnego. Można przypuszczać, że wraz z brexitem oraz falą eurosceptyzmu nastąpi w Europie przewartościowanie założeń, na których opierał się dotąd projekt integracji europejskiej. W pracy konkludowałam, że wyjście Wielkiej Brytanii z UE osłabi obóz reform budżetu unijnego i instytucji unijnych. Zagrożeniem może być ponadto konsolidacja państw strefy euro, prowadząca do marginalizacji pozostałych państw członkowskich w procesie decyzyjnym.

Analizując proces negocjacji budżetowych zaobserwowałam, że od kryzysu z lat 2008–2009, który był okazją do przezwyciężenia strukturalnych słabości projektu europejskiego, pogłębiło się jeszcze uzależnienie unijnego procesu decyzyjnego od wpływu państw członkowskich. Większej wagi nabrały porozumienia międzyrządowe forsujące interesy narodowe, mniejszą rolę odgrywają natomiast instytucje unijne, reprezentujące interesy wspólnotowe. Sytuacja ta zmusza do ponownego zastanowienia się, w jakim zakresie i tempie instytucje unijne powinny przekazywać swe kompetencje państwom członkowskim i *vice versa*. Czy Unia powinna podejmować działania w obszarze, w którym państwa członkowskie mają lepsze rozeznanie co do potrzeb i jego specyfiki? Który poziom zarządzania – unijny czy krajowy – może zapewnić wartość dodaną i tym samym zapewnić efektywniejsze wykonanie zadania i wykorzystanie unijnych środków finansowych? Pomimo wprowadzenia wraz z Traktatem Lizbońskim nowych możliwości kontroli zgodności aktów prawnych z zasadą subsydiarności, zasada ta traktowana jest coraz bardziej instrumentalnie, wspomagając realizację bieżących interesów państw członkowskich (kwestie te poruszałam także w innych moich pracach, np. w rozdziale monografii Grochowska (2018)⁷).

W tym kontekście wydaje się zasadne pytanie, czy Wspólna Polityka Rolna jest jeszcze wspólna. W wyniku kolejnych rozszerzeń UE o nowe kraje obserwowana jest rosnąca heterogeniczność unijnego sektora rolnego oraz krajowych polityk rolnych. Ze względu na to zróżnicowanie interesy państw członkowskich w odniesieniu do WPR są również w coraz większym stopniu niejednorodne, co utrudnia znalezienie porozumienia w unijnym procesie decyzyjnym. Poszczególne państwa starają się uzyskać derogacje dla swych rolników, pozwalające na wyłączenie z obowiązującego prawa czy forsują określone instrumenty, odpowiadające specyfice ich sektorów rolnych. Wprawdzie proces ten powinien zachodzić w ramach zgodności z ogólnymi założeniami WPR i zasadami pomocy państwa, to jednak istnieje zagrożenie, że deficyt integracji europejskiej w obszarach zakładających dystrybucję kosztów i korzyści między państwami członkowskimi mogą mieć poważne konsekwencje dla przyszłości UE. Czysto dystrybucyjne negocjacje budżetowe będą nasilać procesy dezintegracji

⁷ Grochowska, R. (2018). Wspólna Polityka Rolna *a la carte* – Dualizm zasady subsydiarności. Konsekwencje na przyszłość. W: T. Czapiewski i M. Smoląg (red.), *Studia europejskie w Polsce cz. 1* (s. 75–88). Wydawnictwo Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego i Volumina.pl. (pozycja II.2.1 w Załączniku 4).

i renacjonalizacji w UE [I.4] (kwestie te przedstawiłam także w rozdziale monografii Grochowska (2012)⁸).

Podsumowując, przeprowadzone badania pozwoliły na pozytywną weryfikację hipotezy 3. Prowadzone w UE negocjacje budżetowe zdominowane są przez wąsko zdefiniowane interesy sektorowe oraz narodowe. Oparcie budżetu unijnego głównie na wpłatach państw członkowskich w relacji do ich dochodu narodowego brutto powoduje, że każdy kraj – zgodnie z zasadą słusznego zwrotu (*juste retour*) – dąży do maksymalnego odzyskania środków wpłaconych do wspólnego budżetu. Koncentracja państw członkowskich na zachowaniu akceptowalnej dla siebie pozycji netto przyczynia się do utrzymywania *status quo* w zakresie części wydatkowej budżetu UE, gdzie dominującą rolę, tj. ponad 70% wydatków odgrywają dwie polityki redystrybucyjne, tj. Wspólna Polityka Rolna oraz Polityka Spójności. Wykorzystana teoria gier oraz jej rozwinięcie w postaci teorii przejść do przewidywania kształtu przyszłych wydatków na podstawie preferencji wiodących aktorów negocjacji budżetowych wskazuje na jej przydatność w analizie decyzji politycznych i związanych z nimi procesów negocjacyjnych.

Hipoteza 4: Preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich mogą wpływać, jako jeden z czynników kształtujących dochody rolnicze, na dystrybucję wsparcia i powstawanie dysproporcji w dochodach rolniczych między gospodarstwami rolnymi w UE.

Dla weryfikacji przedstawionych wcześniej rozważań podjęłam badania empiryczne zmierzające do pokazania, że dominacja produktywizmu, preferowana nadal w unijnym procesie decyzyjnym odnośnie sektora rolnego, nie prowadzi do społecznie pożądaných efektów. Temu zagadnieniu zostały poświęcone prace [I.6] i [I.7], w których wykorzystano dane z gospodarstw rolnych pochodzące z Polskiego FADN, uwzględniając trzy perspektywy finansowe polityki rolnej w Polsce, tj. lata 2004–2019. Postawione hipotezy badawcze zweryfikowano za pomocą testów statystycznych odnoszących się do porównań średnich i rozkładów dwóch prób oraz współczynnika Giniego. Udział poszczególnych składowych dochodu w powstawaniu nierówności dochodowych wyznaczono za pomocą podejścia zaproponowanego przez Fieldsa (2003) w oparciu o twierdzenie Shorrocksa (1982).

Kwestia alokacji czynników produkcji, a głównie koncentracji subsydiów w niewielkiej grupie większych obszarowo gospodarstw i niskiej efektywności wsparcia dochodów rolniczych była poruszana przez wielu badaczy (np. Severini i Tantari, 2015; Majewski i Malak-Rawlikowska, 2018). Wyniki moich badań wskazują na silny wpływ preferencji narodowych państw członkowskich na kształt i finansowanie Wspólnej Polityki Rolnej. Ze względu na fakt, że instrumenty polityki rolnej (I filar) finansowane są w 100% z budżetu unijnego, państwa członkowskie dążą podczas negocjacji do włączenia w ramy WPR takich

⁸ Grochowska, R. (2012). Is the Common Agricultural Policy still common? Effects of reallocation of direct payments to Member States. W: A. Kowalski, M. Wigier i M. Dudek (Eds.), *Proposals for CAP 2013+ and Competitiveness of Food Sector and Rural Areas* (s. 60–69). Multi-Annual Programme 2011–2014, 61.1. IAFE NRI. (także w jęz. polskim: Grochowska, R. (2013). Czy Wspólna Polityka Rolna jest jeszcze wspólna? Skutki realokacji płatności bezpośrednich dla państw członkowskich. W: A. Kowalski, M. Wigier i M. Dudek (red.), *Propozycje rozwiązań WPR 2013+ a konkurencyjność gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich* (s. 69–80). Program Wieloletni 2011–2014, 61. IERiGŻ PIB) (pozycja II.2.6 w Załączniku 4).

instrumentów, które bezpośrednio wspierałyby ich rolników, nawet jeśli będzie to prowadzić do zwiększenia całościowych wydatków na WPR. Tak więc wpisana w mechanizmy decyzyjne tej polityki tendencja do nadmiernej ochrony własnych sektorów rolnych doprowadziła w konsekwencji do poważnych problemów z odpowiednim adresowaniem wsparcia do grup i sektorów najbardziej potrzebujących.

Badania przedstawione w pracy [I.6] dla gospodarstw towarowych na bazie danych FADN wskazują na pogłębiające się nierówności dochodowe w gospodarstwach rolnych. Stwierdzono, że dochody z rynku stanowiły główne źródło powstawania tych dysproporcji, lecz płatności bezpośrednie, niewielkie na początku akcesji Polski do UE, miały z każdym rokiem coraz większe znaczenie w kształtowaniu nierówności dochodowych, o czym świadczyła rosnąca w kolejnych latach wartość współczynnika Giniego. Uzyskane wyniki przemawiają za tym, że rolnicy coraz bardziej uzależniają się od wsparcia w ramach polityki rolnej kosztem dążenia do poprawy efektywności produkcji jako podstawowego źródła wzrostu dochodów. Kolejne zmiany w instrumentarium WPR, a tym samym w dystrybucji płatności między gospodarstwami, wpływają znacząco na koncentrację płatności. Biorąc pod uwagę całą UE, dotyczy to szczególnie przejścia z modelu historycznego opartego na produkcji rolnej indywidualnego gospodarstwa do modelu krajowego/regionalnego, opartego na ujednoliconej stawce płatności wypłacanej na hektar użytków rolnych. W konsekwencji, następuje silna koncentracja użytków rolnych w małej liczbie gospodarstw rolnych (20% największych gospodarstw rolnych w UE posiada 82% użytków rolnych i wytwarza 82% produkcji rolnej (European Commission, 2018)).

W publikacji [I.6] zaproponowałam zbadanie roli *cappingu* (górnego limitu płatności bezpośrednich na gospodarstwo rolne) w kształtowaniu dysproporcji w dochodach rolniczych. Motywacją był fakt, że jak dotąd koncentrowano się głównie na ocenie różnych wariantów wielkości górnego limitu płatności i/lub ich efektach w odniesieniu do sytuacji ekonomicznej dużych gospodarstw rolnych. Brak natomiast było analiz propozycji Komisji Europejskiej dotyczącej wpływu wprowadzenia 60 tys. EUR limitu na gospodarstwo w ramach WPR 2021–2027 na nierówności dochodowe między gospodarstwami rolnymi⁹. W pracy wykazano, że objęcie *cappingiem* gospodarstw rolnych otrzymujących powyżej 60 tys. EUR płatności z uwzględnieniem kosztów pracy nie będzie odgrywać istotnej roli w niwelowaniu różnicowania dochodów między gospodarstwami.

Publikację [I.7] traktuję jako spinającą wszystkie zagadnienia poruszone przeze mnie w cyklu artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe. Prześledziłam w niej ewolucję propagowanych koncepcji dotyczących rozwoju sektora rolnego w UE pod kątem ich stopniowego „zielenienia” i postawiłam pytanie, na ile zmiany te, poprzez „zielone” instrumenty wykorzystywane w kolejnych perspektywach finansowych UE, mogą wpływać na dysproporcje w dochodach rolniczych między gospodarstwami rolnymi. Wyniki

⁹ Badania zostały przeprowadzone w czasie, gdy Komisja Europejska zaproponowała limit 60 tys. EUR na gospodarstwo rolne, zgodnie z dokumentem: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Establishing Rules on Support for Strategic Plans to Be Drawn Up by Member States under the Common Agricultural Policy (CAP Strategic Plans) and Financed by the European Agricultural Guarantee Fund (EAGF) and by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and Repealing Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council and Regulation (EU) No. 1307/2013 of the European Parliament and of the Council, Brussels, 1. 6. 2018, COM(2018) 392 final, 2018/0216(COD).

przeprowadzonych badań pokazały, że implementacja instrumentów dedykowanych ochronie środowiska i klimatu w polskich gospodarstwach rolnych w latach 2004–2019 miała zazwyczaj ujemny, a tylko w niektórych przypadkach obojętny wpływ na dochodowość gospodarstw rolnych. Wraz z wprowadzeniem kolejnego „zielonego” instrumentu do WPR notowano średnio niższe dochody w gospodarstwach rolnych, które z niego korzystały, natomiast w następnych latach ten negatywny wpływ był stopniowo niwelowany. Wsparcie w dotychczasowej formie, dedykowane ochronie środowiska i klimatu, nie rekompensowało więc rolnikom strat w dochodach wynikających ze stosowania prośrodowiskowych praktyk rolniczych. Stwierdzono ponadto, że postępująca „zielona” transformacja WPR nie zmieniała dotychczasowych dysproporcji w dochodach między gospodarstwami rolnymi. W analizowanym okresie nierówności dochodowe między gospodarstwami stosującymi „zielone” płatności a pozostałymi uległy bowiem tylko nieznacznemu zmniejszeniu.

Niska skuteczność „zielonych” płatności wynika przede wszystkim z tego, że ich cele środowiskowe są nieprecyzyjnie określone oraz brakuje wskazania poziomów podstawowych i ram czasowych dla zmierzenia osiągnięć, co utrudnia monitorowanie i ocenę osiągniętych efektów środowiskowych (European Court of Auditors, 2008, 2011, 2016 i 2017). Wiele z nich jest opcjonalnych, a biorąc pod uwagę małą pulę środków przeznaczanych dla II filara WPR, wpływ „zielonej” transformacji WPR na środowisko jest niewielki i służy głównie wsparciu dochodów rolniczych.

Reasumując, przeprowadzone badania wskazują na prawdziwość postawionej hipotezy 4. Preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich, urzeczywistniane poprzez wpływ na wybór określonego instrumentarium WPR mogą, jako jeden z czynników kształtujących dochody rolnicze, oddziaływać na polaryzację dochodów między gospodarstwami rolnymi w UE. Stąd też wielokrotne próby faktycznego ograniczenia płatności bezpośrednich na gospodarstwo w celu bardziej sprawiedliwego ich podziału są jak dotąd nieskuteczne.

Podobnie, postępująca „zielona” transformacja WPR nie zmieniała dotychczasowych dysproporcji w dochodach między gospodarstwami rolnymi. Retoryka prośrodowiskowa w dyskursie politycznym nasilała się, lecz trudno ją było zrealizować ze względu na niski priorytet dla ochrony środowiska oraz zamkniętą sieć politycznych zależności, uwzględniającą głównie interesy dużych producentów rolnych

4.5. Wkład cyklu artykułów w rozwój dyscypliny: ekonomia i finanse

Omówione powyżej badania przeprowadzone w ramach cyklu powiązanych tematycznie publikacji pod nazwą: „**Wspólna Polityka Rolna – mechanizmy kształtowania i finansowania w procesie integracji europejskiej**” umożliwiły realizację celu badań, jakim była identyfikacja i ocena mechanizmów kształtowania i finansowania Wspólnej Polityki Rolnej w procesie integracji europejskiej. W cyklu poddano krytycznej analizie koncepcje rozwoju rolnictwa unijnego oraz związaną z tym ewolucję Wspólnej Polityki Rolnej, zaproponowano nowe podejście do badania preferencji narodowych państw członkowskich UE na bazie spójnej teorii oraz wykorzystano nowe metody badawcze w analizie tych procesów.

Za najważniejsze osiągnięcia, które w moim przekonaniu posiadają walor oryginalności i mają wkład w rozwój dyscypliny, uważam:

- *w wymiarze teoretycznym*
- Wskazanie użyteczności teorii liberalnej międzyrządowości (LM) w analizowaniu Wspólnej Polityki Rolnej, przy uwzględnieniu jej trzech głównych elementów, tj. preferencji narodowych, negocjacji międzyrządowych oraz instytucji, wyjaśniających funkcjonowanie procesu integracji europejskiej.
- Podkreślenie znaczenia preferencji narodowych jako jednego z podstawowych czynników endogennych, wpływających na kształt głośzonych w UE paradygmatów dotyczących rozwoju rolnictwa unijnego i mechanizmów jego wsparcia.
- Rozszerzenie rozważań w zakresie teorii LM o takie determinanty endogenne jak kwestie społeczne, w kontekście bardziej egalitarnej dystrybucji wsparcia w ramach WPR, które mogą tworzyć pozytywne lub negatywne sprzężenia zwrotne oddziałujące na integrację/dezintegrację UE.
- Potwierdzenie modelu negocjacyjnego teorii LM o wiodącym znaczeniu negocjacji międzyrządowych oraz istotnej roli państw członkowskich w trakcie procesu podejmowania decyzji w Radzie na przykładzie negocjacji dotyczących budżetu rolnego.

- *w wymiarze metodycznym*
- Wykorzystanie metody krytycznej analizy dyskursu (*critical discourse analysis*) do identyfikacji różnych dyskursów/ideologii w tekstach/wypowiedziach o charakterze politycznym, a także w rozpoznaniu, jak rozprzestrzenianie się pewnych terminów i argumentów legitymizuje działania i instrumenty interwencji politycznej na przykładzie Wspólnej Polityki Rolnej.
- Zastosowanie teorii gier do przewidywania wyników negocjacji budżetowych podczas ustaleń wieloletnich ram finansowych UE na przykładzie preferencji wybranych aktorów procesu decyzyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem WPR i Polityki Spójności.

- *w wymiarze empirycznym*
- Wskazanie i ocena mechanizmów warunkujących zmiany zachodzące w ramach WPR pod kątem jej kształtowania i finansowania w procesie decyzyjnym UE.
- Identyfikacja prawidłowości i zależności pomiędzy preferencjami państw członkowskich a wynikami negocjacji budżetowych w zakresie polityk redystrybucyjnych, tj. WPR i Polityki Spójności.
- Podejście do negocjacji budżetowych w UE z punktu widzenia zasady słusznego zwrotu (*juste retour*), co warunkuje przebieg tych negocjacji i ogranicza do traktowania płatności bezpośrednich WPR jako prostego instrumentu redystrybucyjnego, rekompensującego wpłaty państw członkowskich do budżetu unijnego.
- Ocena koncepcji rozwoju rolnictwa i instrumentarium WPR pod kątem oddziaływania na wzrost koncentracji płatności bezpośrednich w gospodarstwach rolnych i zwiększania dysproporcji dochodów rolniczych między gospodarstwami.
- Zaproponowanie rozwiązań sprzyjających zmianom WPR w kierunku faktycznego zrównoważonego rozwoju sektora rolnego, uwzględniającego nie tylko aspekty produkcyjne, lecz także społeczne i środowiskowe.

Kierunki przyszłych badań

Uzyskane rezultaty wskazują na potrzebę kontynuacji badań dotyczących wzrastającej heterogeniczności unijnego sektora rolnego, która wpływa na coraz większe zróżnicowanie interesów lobby rolniczych w poszczególnych państwach członkowskich i oczekiwań w stosunku do zmieniającej się polityki rolnej UE. Liczne derogacje w prawie wtórnym oraz specjalne traktowanie rolnictwa w ramach budżetu unijnego stają się sposobem na zneutralizowanie tego zróżnicowania. Próba odpowiedzi na pytanie, czy działania te będą sprzyjać integracji, czy dezintegracji projektu europejskiego, może stać się istotnym przyczynkiem do prognozowania zarówno przyszłości tego projektu, jak i WPR, szczególnie w dobie nasilających się kryzysów w skali globalnej, regionalnej i krajowej.

Potencjalne wykorzystanie wyników

Przydatność zrealizowanych badań dla praktyki gospodarczej widzę głównie w dokonaniu empirycznej oceny WPR pod kątem mechanizmów jej funkcjonowania w procesie decyzyjnym UE i przełożenia podejmowanych decyzji na rozwój sektora rolno-spożywczego. Uważam, że utrzymywanie *status quo* prowadzi do marginalizacji polityki rolnej w UE, a także stanowi równoznaczną zgodę na jej ukrytą renacjonalizację. Dzisiejsza WPR obciążona jest znaczącym bagażem błędów z przeszłości, które często są mechanicznie powielane. Sprzyjają temu specyficzne procedury decyzyjne w ramach WPR oraz nadmiernie zróżnicowane preferencje narodowe państw członkowskich. Zwiększenie wartości dodanej WPR wymaga zatem fundamentalnych zmian w systemie podejmowania decyzji. Obecne struktury podtrzymują logikę ustalania celów na podstawie bilansów budżetowych netto państw członkowskich. Brak wystarczających zasobów własnych budżetu unijnego sprzyja uzależnieniu od przebiegu negocjacji międzyrządowych.

Przedstawione badania wykazały, że postępująca „zielona” transformacja WPR nie zmieniła znaczących dysproporcji w dochodach między gospodarstwami rolnymi. Wskazuje więc na połowiczność dotychczasowych zmian WPR w kierunku bardziej sprawiedliwej i zrównoważonej polityki unijnej, co często deklarowane jest w dyskursie politycznym. Wzrastająca obecnie retoryka prośrodowiskowa stawia nowe wyzwania odnośnie poziomu i form wsparcia sektora rolnego w zakresie WPR oraz jej relacji z Polityką Spójności.

4.6. Omówienie pozostałych publikacji uzupełniających osiągnięcie naukowe

Istotnym uzupełnieniem zaprezentowanego powyżej cyklu artykułów są trzy obszary badawcze, w ramach których przeprowadziłam szereg analiz zawartych w licznych publikacjach.

Pierwszy obszar badawczy: Zróżnicowanie sektora rolnego w UE

Obszar ten można traktować jako punkt wyjścia dla rozważań dotyczących uwarunkowań wpływających na preferencje narodowe i w konsekwencji na kształt głoszonych w UE koncepcji rozwoju rolnictwa unijnego oraz mechanizmów jego wsparcia. Preferencje narodowe są zazwyczaj determinowane strukturą i wielkością sektora rolnego w danym kraju oraz jego konkurencyjnością na arenie międzynarodowej.

W pracy Skarżyńska i Grochowska (2021)¹⁰ została przeprowadzona ocena potencjału produkcyjnego, kosztów produkcji oraz oddziaływania płatności bezpośrednich na dochody rolnicze w ramach Wspólnej Polityki Rolnej w gospodarstwach prowadzących rachunkowość rolną w 28 krajach UE. Do analizy wykorzystano dane za lata 2015–2017 oraz z 2018 roku, zebrane i przetworzone w ramach systemu FADN EU. Zastosowano analizę poziomą i pionową, porównując parametry charakteryzujące gospodarstwa w przyjętych okresach badań oraz w poszczególnych krajach. Z przeprowadzonych badań wynika, że gospodarstwa rolne szczególnie różniły się pod względem powierzchni użytków rolnych, wartości aktywów, technicznego uzbrojenia pracy oraz intensywności produkcji. Stwierdzono, że intensywność miała związek z kierunkiem produkcji oraz z produktywnością ziemi. Wykazano ponadto, że pomiędzy krajami UE występuje duże zróżnicowanie dochodów gospodarstw rolnych. Miarą oceny był dochód z dopłatami w przeliczeniu na pełnozatrudnioną osobę rodziny rolnika (FWU). W latach 2015–2017 średnia unijna wysokość tego dochodu wynosiła 21,5 tys. EUR. Tego poziomu nie przekroczyły gospodarstwa w 5 krajach UE-15, natomiast spośród krajów UE-13 dochód wyższy od „średniej unijnej” uzyskano tylko w 3 krajach. Otrzymane wyniki sugerują dalszą potrzebę kontynuacji konwergencji wewnętrznej i zewnętrznej w UE poprzez wyrównywanie wielkości płatności bezpośrednich między gospodarstwami rolnymi.

Z kolei w publikacji Grochowska i Skarżyńska (2021)¹¹ dokonano oceny różnic występujących w gospodarstwach rolnych w krajach UE pod względem zaangażowania najmniejszej siły roboczej oraz stopnia opłaty pracy rolnika i członków jego rodziny przez dochód z gospodarstwa. Zbadano także wpływ płatności bezpośrednich Wspólnej Polityki Rolnej do działalności operacyjnej gospodarstw na opłacenie pracy rolników. Przedmiotem badań były gospodarstwa towarowe prowadzące rachunkowość rolną FADN w 28 krajach UE. W analizie wykorzystano wyniki standardowe FADN EU. Ocenie poddano średnie wyniki dwóch okresów obejmujących lata 2015–2017 i 2018–2019. Do porównania parametrów charakteryzujących gospodarstwa w poszczególnych krajach oraz w obu okresach badania zastosowano analizę poziomą i pionową. Stwierdzono rosnące zapotrzebowanie na najemną siłę roboczą w gospodarstwach rolnych UE, co zwiększa udział kosztu wynagrodzeń pracowników najemnych w kosztach ogółem gospodarstwa. Wykazano przy tym, że godzinowe stawki wynagrodzenia pracowników najemnych w większości krajów UE przewyższały dochód bez dopłat przypadający na 1 godzinę pracy własnej rolnika. Wyniki analiz wykazały ponadto wzrastające uzależnienie poziomu opłaty pracy własnej rolników od wsparcia publicznego, realizowanego poprzez stosowanie dopłat do działalności operacyjnej gospodarstw. Dopłaty uzyskiwane przez producentów rolnych pokrywały stratę wynikającą z procesu produkcji rolnej, natomiast nadwyżka, jaka pozostała, generowała dochód z gospodarstwa, a w rezultacie także częściową lub pełną opłatę rolnika i członków jego rodziny.

¹⁰ Skarżyńska, A. i Grochowska, R. (2021). Determinants of Farm Income Diversification Among the European Union Countries (także w jęz. polskim: Uwarunkowania zróżnicowania dochodów gospodarstw rolnych między krajami Unii Europejskiej). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej/Problems of Agricultural Economics*, 367(2), 119–134 (pozycja II.4.17 w Załączniku 4).

¹¹ Grochowska, R. i Skarżyńska, A. (2021). Zróżnicowanie wynagrodzenia pracy najmniejszej i opłaty pracy własnej rolników w krajach UE. *Wiadomości Statystyczne/ The Polish Statistician*, 66(10), 20–37 (pozycja II.4.16 w Załączniku 4).

Tak więc można stwierdzić, że stan sektora rolnego w poszczególnych krajach UE ma istotne znaczenie dla działań podejmowanych przez lobby sektora rolnego w forsowaniu swoich interesów. Ich skuteczność można ocenić poprzez poziom protekcjonizmu rolnictwa w danym kraju. Im jest wyższy, tym samym odzwierciedla większą wolę decydentów do wsparcia tego sektora i większy wpływ lobby rolniczego na podejmowane decyzje. W pracy Grochowska i Ambroziak (2018)¹² pokazano ekonomiczne mechanizmy stosowania wybranych instrumentów polityki gospodarczej państw członkowskich UE oraz dokonano oceny potencjalnych kierunków ich oddziaływania na funkcjonowanie unijnego rynku wewnętrznego. W pracy wykorzystano metodę analizy i krytyki literatury przedmiotu, opierając badania na pierwotnych (akty prawne UE dotyczące poruszanej problematyki oraz dokumenty instytucji unijnych i państw członkowskich) oraz wtórnych źródłach informacji (doniesienia prasowe oraz krajowa i zagraniczna literatura naukowa). W celu oceny rodzajów barier, jakie napotykają firmy, ich wpływu i zróżnicowania na poszczególnych etapach ich funkcjonowania, w niektórych badaniach wykorzystano zbiory danych na temat naruszeń swobodnego przepływu towarów lub zbiorów danych Solvit, koncentrując się głównie na kwestiach egzekwowania i zgodności z przepisami europejskimi. Zidentyfikowano trzy mechanizmy stosowania instrumentów polityki gospodarczej państw członkowskich w obszarze przepływu towarów na rynku wewnętrznym UE, tj. a) utrudniania wejścia na rynek poprzez odpowiednie ukierunkowywanie popytu konsumentów; b) niezgodne z równymi zasadami konkurencji promowanie własnych produktów; oraz c) ograniczanie szeroko rozumianej działalności gospodarczej. Działania te podejmowane są głównie w celu ochrony producentów krajowych przed konkurencją z innych krajów, oferującą tańsze produkty i/lub wyższej jakości. Ochrona ta wprowadzana jest często w imię strategicznej konieczności zachowania bezpieczeństwa żywnościowego ludności danego kraju. W rzeczywistości chroni mniej efektywnych producentów, niezdolnych do utrzymania się na rynku. Efektem takich działań jest hamowanie procesów modernizacji i restrukturyzacji sektora rolno-spożywczego, co w konsekwencji wpływa niekorzystnie na konkurencyjność całej gospodarki. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że rezultatem wymienionych działań protekcjonistycznych może być selektywne ograniczenie handlu, zmiana jego kierunków, jak również ograniczanie inwestycji, przede wszystkim zagranicznych.

Drugi obszar badawczy: Ewolucja instrumentarium Wspólnej Polityki Rolnej

Problematyką ewolucji instrumentarium WPR zajmowałam się od początku moich zainteresowań tą polityką unijną. W licznych pracach analizowałam zmiany zachodzące w kolejnych reformach WPR, stosowane instrumentarium oraz uwarunkowania międzynarodowe (np. GATT/WTO) i unijne (np. kolejne rozszerzenia UE o nowe państwa), wpływające na wybór określonych form wsparcia dla rolnictwa unijnego¹³. Moje wieloletnie

¹² Grochowska, R. i Ambroziak, A.A. (2018). Selected Aspects of Protectionism of EU Member States in the EU Agri-Food Market. *Scientific Journal Warsaw University of Life Sciences. Problems of World Agriculture*, 18(33) (2), 82–94 (pozycja II.4.22 w Załączniku 4).

¹³ Grochowska, R. (2003). Reformy Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej i ich uwarunkowania międzynarodowe. *Ubezpieczenia w rolnictwie. Materiały i Studia*, 19(3), 5–26 (pozycja II.4.12 w Załączniku 4).

obserwacje wskazują na istotne ich implikacje dla tematyki podjętej w przedstawionym powyżej cyklu artykułów.

W rozdziale monografii¹⁴ dotyczącym osiągnięcia długookresowych celów rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w oparciu o nowe instrumenty WPR w perspektywie do 2020 roku podkreślałam potrzebę jasnego sformułowania tych celów, tak aby sprzyjały większej skuteczności stosowanych instrumentów. Istotą problemu WPR jest fakt, że jej cele podano w Traktacie Rzymskim w sposób równorzędny, bez wskazywania na priorytetowe. Niektóre są sprzeczne ze sobą lub zachodzą na siebie. Uniemożliwia to przeprowadzenie prawidłowej ewaluacji środków wydatkowanych w ramach WPR, a także sprzyja nakładaniu się na siebie stosowanych w polityce instrumentów. Brak precyzyjności w definiowaniu celów nie jest wyjątkiem w unijnych politykach publicznych, gdzie polityczne i techniczne problemy rozwiązywane są przy użyciu dostępnych (*at our disposal*) instrumentów. Kwestia, czy są to najlepsze z możliwych dla realizacji postawionych celów, jest sprawą drugorzędną. Zdaniem Lascoumesa i Galesa (2007) żaden instrument nie jest neutralny, tworzy bowiem specyficzne efekty, niezależne od przyjętych celów i tym samym kształtuje politykę publiczną według własnej logiki. Im bardziej polityka publiczna jest definiowana poprzez jej instrumenty, tym powstaje większe ryzyko konfliktów między różnymi interesami, aktorami czy instytucjami. Najczęściej to najsilniejsi aktorzy decydują o wyborze instrumentów. Historia WPR pokazuje, jak istotny wpływ na jej kształt miały te państwa członkowskie, które były w stanie przeforsować instrumenty, zmieniające ostatecznie „wspólną” politykę rolną w kartę *menu*, dostosowując je do potrzeb swoich rolników.

W praktyce, na żadnym z etapów nie osiągnięto w pełni celów WPR, natomiast stosowanie niektórych instrumentów wywoływało wręcz niepożądane skutki uboczne, prowadząc do nakręcania spirali interwencji. W pracy Grochowska i Mańko (2014)¹⁵ pokazano badania mające odpowiedzieć na pytanie, czy dochodzi do pogłębiania się uzależnienia polskich gospodarstw rolnych od wsparcia publicznego oraz jakich typów produkcji rolnej może to dotyczyć. W tym celu przeprowadzono analizę sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2004–2011 oraz określono jej potencjalne zmiany w latach 2015–2020. Podstawą analizy były dane Polskiego FADN uzyskane z reprezentatywnej próby gospodarstw towarowych, nastawionych na: uprawy polowe, chów krów mlecznych, chów trzody chlewnej i produkcję mieszaną (wielokierunkowe). Wyniki przedstawiono w formie dochodu netto z gospodarstwa rolnego, wynikającego z przyjętych wariantów i scenariuszy zmian dystrybucji płatności bezpośrednich po 2013 r., oszacowane na podstawie modeli regresji na podstawie lat 2004–2011. Stwierdzono, że sytuacja ekonomiczna polskich rolników w coraz mniejszym stopniu uzależniona jest od działalności produkcyjnej, a w coraz większym

Grochowska, R. (2007). Celowość zachowania płatności bezpośrednich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. W: S. Gburczyk (red.), *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rynki rolno-spożywcze* (s. 70–119). Program Wieloletni 2005–2009, 84. IERiGŻ PIB (pozycja 8 w II.4. Inne publikacje naukowe w Załączniku 4).

¹⁴ Chechelski, P., Grochowska, R., Łopaciuk, W., Ślęzak, E., Wasilewski, A. i Wigier, M. (2012). *Development per public policy support in the food economy – the example of Poland*. Multi-Annual Programme 2011–2014, 43.1. IAFE NRI (pozycja II.1.11 w Załączniku 4).

¹⁵ Grochowska, R. i Mańko, S. (2014). Zależności między dochodami rolniczymi a Wspólną Polityką Rolną w Polsce i perspektywy zmian. W: R. Borowiecki i A. Jaki (red.), *Restrukturyzacja w obliczu wyzwań gospodarki globalnej* (s. 69–76). Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (pozycja II.2.11 w Załączniku 4).

od dopłat kierowanych kanałem pozarynkowym. W większości gospodarstw w latach 2004–2011 koszty rosły znacznie szybciej niż wartość produkcji, czego konsekwencją było obniżanie się dochodu netto bez dopłat. Obserwowany przyrost dochodów wynikał głównie ze wzrostu wysokości płatności bezpośrednich. Na podstawie przeprowadzonych wówczas symulacji wywnioskowano, że podobne trendy mogą występować także w latach 2014–2020. Sytuacja ta spowolni zmiany strukturalne w rolnictwie polskim oraz będzie sprzyjać nieefektywnemu wykorzystaniu zasobów, hamując szybsze zmiany w zakresie technologii i skali produkcji.

Późniejsze badania (Skarżyńska i Grochowska (2020))¹⁶ potwierdziły uzyskane wcześniej wyniki. W pracy tej skoncentrowano się głównie na zbadaniu występowania w Polsce dysparytetu w dochodach gospodarstw rolnych z wybranych typów rolniczych, średnio w próbie badawczej oraz w grupach wydzielonych według wielkości ekonomicznej. W analizie wykorzystano dane z FADN, poddając ocenie średnie wyniki dwóch okresów obejmujących lata 2010–2012 i 2016–2017. Stwierdzono znaczne zróżnicowanie parytetu dochodów między gospodarstwami rolnymi. W najbardziej korzystnej sytuacji były gospodarstwa z 5. klasy wielkości ekonomicznej, na co wskazywał najwyższy poziom dochodu bez dopłat. Gospodarstwa z 3. i 4. klasy ekonomicznej osiągnęły parytet dochodów porównywalny z innymi sektorami gospodarki, ale było to możliwe dzięki dopłatom w ramach WPR. Z kolei wyniki gospodarstw z 6. klasy wielkości ekonomicznej były znacznie gorsze. Gospodarstwa te często nie generowały dochodu lub jego poziom był bardzo niski, nawet przy wsparciu przez dopłaty. Wywnioskowano, że producenci rolni są coraz bardziej uzależnieni od efektów polityki rolnej kosztem dążenia do poprawy efektywności produkcji jako podstawowego czynnika wzrostu dochodów. Renta polityczna staje się coraz bardziej użyteczna dla rolników, zastępując rentę ekonomiczną.

W badaniach swych nie ograniczałam się jedynie do analizy sytuacji ekonomicznej rolnictwa unijnego i polskiego oraz stosowanych form interwencji w ramach WPR, lecz także podejmowałam próby oceny instrumentarium unijnej polityki rolnej na tle innych regionów świata. W rozdziale monografii¹⁷ na temat ewolucji transferów finansowych na rzecz rolnictwa pokazałam poziom i strukturę wsparcia rolnictwa w krajach UE, porównując go z innymi krajami OECD. Stwierdziłam, że poziom ten (na przykładzie wskaźnika PSE) ulega spadkowi, podobnie jak w krajach OECD, lecz zmiany te są dość powolne. Co istotne, redukcji poddawane są instrumenty bezpośredniego oddziaływania na produkcję, które zniekształcają procesy rynkowe i zakłócają handel międzynarodowy (*amber box*), a na znaczeniu zyskują instrumenty nie oddziałujące bezpośrednio na rynek i handel międzynarodowy lub mające minimalny wpływ (*green box*), o czym pisałam szerzej w innej pracy¹⁸. Należy jednak podkreślić, że działania te są często pozorne, w praktyce dochodzi bowiem jedynie do zmiany kategorii stosowanych form wsparcia. Przykładem może być wprowadzony w 2003 r. *decoupling* (oddzielenie płatności bezpośrednich od produkcji) zaliczany do *green box*, dzięki czemu UE

¹⁶ Skarżyńska, A. i Grochowska, R. (2020). Diversification of income parity among agricultural farms based on the Polish experience. *Journal of Central European Agriculture*, 24(4), 905–914 (pozycja II.4.19 w Załączniku 4).

¹⁷ Chechelski, P., Grochowska, R. i Wigier, M. (2014). *Wsparcie publiczne i konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej*. Program Wieloletni 2011–2014, 129. IERiGŻ PIB (pozycja II.1.7 w Załączniku 4).

¹⁸ Grochowska, R. (2012). Możliwości rozwoju rolnictwa unijnego w wyniku zmian Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku. *Zeszyty Naukowe SGGW. Problemy Rolnictwa Światowego*, 12(27) (1), 75–82 (pozycja II.4.10 w Załączniku 4).

mogła notyfikować do WTO niewielki poziom wsparcia swego rolnictwa w ramach *amber*, a także *blue box* (instrumenty powodujące umiarkowane zakłócenia w mechanizmach rynkowych i handlu międzynarodowym).

Trzeci obszar badawczy: Produkcja mleka i branża mleczarska

Obszar ten przewija się przez całą moją karierę zawodową, od specjalizacji w zakresie hodowli bydła dla celów produkcyjnych, poprzez pracę jako ekspert narodowy w Sekcji Mleka i Produktów Mlecznych Komisji Europejskiej, do chwili obecnej.

Pomostem łączącym moją wiedzę i doświadczenie w ramach dwóch dziedzin badawczych, tj. ekonomiki gospodarstw rolnych i selekcji zwierząt hodowlanych jest publikacja¹⁹, w której została przedstawiona ocena opłacalności produkcji mleka w stadach krów mlecznych z wykorzystaniem selekcji genomowej. Wykorzystanie genomiki dla celów hodowlanych rodzi pytanie, czy zastosowanie selekcji poprzez wykorzystanie polimorfizmów genów²⁰ związanych z odpornością gruczołu mlekowego krów jest ekonomicznie uzasadnione, to znaczy, czy obniży straty związane z chorobami wymienia i zwiększy tym samym wydajność krów mlecznych, a w konsekwencji zmniejszy koszty ponoszone na produkcję mleka w stadzie. W literaturze przedmiotu brak jest badań, które określałyby na podstawie rzeczywistych danych ekonomicznych, tj. pozyskanych z gospodarstw rolnych informacji na temat wartości produkcji i kosztów bezpośrednich, faktyczną opłacalność wykorzystania poszczególnych polimorfizmów w selekcji bydła. Część ekonomiczną badań przeprowadzono na bazie metodyki Agrokoszty. Uzyskane wyniki pozwoliły na zaproponowanie uwzględnienia w selekcji hodowlanej polimorfizmu SNP rs136813430(T/C), który może sprzyjać uzyskaniu wysokiej nadwyżki bezpośredniej i wskaźnika opłacalności bezpośredniej oraz ponoszeniu niskich kosztów wytworzenia 1 litra mleka, wpływając tym samym na prowadzenie stada krów mlecznych w bardziej zrównoważony pod względem ekonomicznym sposób.

W moich badaniach często wykorzystywałam branżę mleczarską jako doskonałe *case study* dla analizy zjawisk zachodzących w sektorze rolno-spożywczym, przykładowo w realizowanych projektach czy współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym²¹. Moje zainteresowanie budzi także zastosowanie innowacyjnych rozwiązań, np. w odniesieniu do ekonomicznych aspektów cyfryzacji mleczarstwa, co dałam wyraz w posterze, który prezentowałam na konferencji międzynarodowej²².

W ramach wymienionego obszaru badawczego szczególnie interesowałam się kwestiami dotyczącymi ewolucji polityk interwencyjnych na unijnym i globalnym rynku

¹⁹ Bagnicka, E., Brzozowska, P., Żukowski, K. i **Grochowska, R.** The impact of selected SNP *loci* polymorphisms on mastitis correlated dairy performance traits and milk production profitability in dairy cattle herd. *Annals of Animal Science* (pozycja II.4.14 w Załączniku 4).

²⁰ Polimorfizm genowy oznacza występowanie różnorodnych odmian danego genu, co w konsekwencji może prowadzić do różnic w budowie i działaniu białka kodowanego przez ten gen.

²¹ Rozdział 5.3. *Udział w projektach badawczych krajowych i zagranicznych* oraz Rozdział 5.5. *Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym* w Autoreferacie.

²² Kosior, K. i **Grochowska, R.** (2017). Prospects for Big Data applications in the dairy supply chain in Poland, XV Congress EAAE, „Towards sustainable agri-food systems: balancing between markets and society”, Parma, Italy, 28.08–01.09. 2017 (pozycja II.7.33 w Załączniku 4).

mleka. W monografii²³ przedstawiłam szerzej zakres i formy wykorzystywanego instrumentarium na świecie, politykę interwencyjną na unijnym rynku mleka oraz jej skuteczność. W tym celu wykorzystywałam metodę analizy i krytyki literatury przedmiotu, opierając badania na pierwotnych (akty prawne UE dotyczące poruszanej problematyki oraz dokumenty instytucji unijnych i państw członkowskich) oraz wtórnych źródłach informacji (doniesienia prasowe oraz krajowa i zagraniczna literatura naukowa). Przeprowadzone badania wykazały, że w krajach rozwiniętych gospodarczo zachodzi stopniowa redukcja rynkowych instrumentów interwencyjnych na rzecz płatności bezpośrednich, ale możliwych do zaakceptowania przez WTO (*green box*). Z kolei kraje rozwijające się nadal preferują rynkowe instrumenty wsparcia produkcji mleka. Tak więc, pomimo reform globalny rynek mleka ciągle znajduje się pod presją polityk protekcyjnych, w których dominują liczne bariery handlowe oraz wsparcie cen rynkowych. Co istotne, rozbudowane instrumentarium polityk interwencyjnych nie zapewnia wystarczającej skuteczności w sytuacjach kryzysowych, szczególnie w okresie dużej zmienności cen mleka na rynku krajowym i globalnym.

Problem braku skuteczności unijnej polityki interwencyjnej podjęłam także w pracy²⁴. Ocenie podlegały działania interwencyjne podejmowane na tym rynku w latach 2008–2016. Stwierdzono, że po 2008 r. można zaobserwować coraz większą niespójność polityki interwencyjnej w zakresie stosowanego instrumentarium, które wydaje się dość skuteczne w perspektywie krótkoterminowej, natomiast wywołuje znaczące perturbacje na rynku mleka w dłuższej perspektywie. Z jednej strony wprowadzane są instrumenty zachęcające do ograniczania produkcji mleka, z drugiej natomiast zwiększa się zakres płatności bezpośrednich związanych z produkcją, które przyczyniają się do wzrostu produkcji mleka. Co istotne, zmiany zachodzące w stosowanym instrumentarium sprzyjają renacjonalizacji Wspólnej Polityki Rolnej. Tak jak w poprzednich latach bazowano na instrumentach zwiększających dochody rolników w oparciu o środki unijne, obecnie widoczny jest trend wprowadzania instrumentów, które pozwalają na poluzowanie zasad pomocy państwa, umożliwiając wykorzystanie środków krajowych.

Bibliografia

- Bailer, S., Mattila, M. i Schneider, G. (2015). Money makes the EU go round: The objective foundations of conflict in the Council of Ministers. *Journal of Common Market Studies*, 53(3), 437–456. <https://doi.org/10.1111/jcms.12194>
- Balczyńska-Kosman, A. (2013). Język dyskursu publicznego w polskim systemie politycznym. *Środkowo-Europejskie Studia Polityczne*, 2, 143–153. <http://ssp.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2013/06/ssp-2013-2-143-154.pdf>
- Bevir, M. (2007). *Public Governance, vol. I, Theories of Governance*. SAGE Publications.

²³ Bear-Nawrocka, A., Grochowska, R., Kiryluk-Dryjska, E., Seremak-Bulge, J. i Szajner, P. (2012). *Światowy rynek mleka i jego wpływ na polskie mleczarstwo po zniesieniu kwot mlecznych* (red. J. Seremak-Bulge). Program Wieloletni 2011–2014, 34. IERiGŻ PIB (pozycja II.1.10 w Załączniku 4).

²⁴ Grochowska, R. (2017). Niespójność działań interwencyjnych na unijnym rynku mleka. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego*, 17(32) (3), 93–100 (pozycja II.4.5 w Załączniku 4).

- Brams, S. (1994). *Theory of Moves*. Cambridge University Press.
- Candel, J., Breeman, G.E., Stiller, S.J. i Termeer, C. (2014). Disentangling the consensus frame of food security: The case of the EU Common Agricultural Policy reform debate. *Food Policy*, 44, 47–58. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2013.10.005>
- Czyżewski, A. i Kułyk, P. (2013). Kwestia rolna w teorii wyboru publicznego. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 100(3), 7–18. https://sj.wne.sggw.pl/pdf/RNR_2013_n3_s7.pdf
- Czyżewski, B. i Matuszczak, A. (2018). Rent-seeking in agricultural policy revisited: a new look at the Common Agricultural Policy consensus. *Studies in Agricultural Economics*, 120(2), 69–79. <https://doi.org/10.7896/j.1801>
- Druckman, D. (2007). *Negotiation Models and Applications. Diplomacy Games*. Heidelberg: Springer.
- European Commission. (2018). Direct Payments to Agricultural Producers—Graphs and Figures. Financial Year 2018; Agricultural and Rural Development: Brussels, Belgium, 1–65.
- European Court of Auditors. (2008). Is Cross Compliance an Effective Policy; Special Report No 8; Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg.
- European Court of Auditors. (2011). Is Agri-Environment Support Well Designed and Managed? Special Report No 7; Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg.
- European Court of Auditors. (2016). Making Cross Compliance More Effective and Achieving Simplification Remains Challenging; Special Report No 26; Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg.
- European Court of Auditors. (2017). Greening: A More Complex Income Support Scheme, Not Yet Environmentally Effective; Special Report no 21; European Court of Auditors: Luxembourg.
- Fairclough, N. (2013). Critical discourse analysis and critical policy studies. *Critical Policy Studies*, 7(2), 177–197. <https://doi.org/10.1080/19460171.2013.798239>
- Fałkowski, J. i Olper, A. (2014). Political competition and policy choices: the evidence from agricultural protection. *Agricultural Economics*, 45(2), 143–158. <https://doi.org/10.1111/agec.12018>
- Fields, G.S. (2003). Accounting for income inequality and its change: A new method, with application to the distribution of earnings in the United States. In: S.W. Polachek (Ed.), *Worker Well-Being and Public Policy* (Volume 22, s. 1–38). Emerald Group Publishing Limited: Bingley.
- Grzelak, A. (2011). Związki rolnictwa z rynkiem w Polsce z perspektywy oceny bilansów przepływów międzygałęziowych. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, XIII (1), 135–139. <https://rnseria.com/resources/html/article/details?id=171693>

- Hall, P.A. (1993). Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain. *Comparative Politics*, 25(3), 275–296. <https://doi.org/10.2307/422246>
- Jones, E., Kelemen, R.D. i Meunier, S. (2016). Failing Forward? The Euro Crisis and the Incomplete Nature of European Integration. *Comparative Political Studies*, 49(7), 1010–1034. <https://doi.org/10.1177/0010414015617966>
- Kay, A. (2003). Path dependency and the CAP. *Journal of European Public Policy*, 10(3), 405–420. <https://doi.org/10.1080/1350176032000085379>
- Kiryłuk-Dryjska, E. (2012). Możliwości zastosowania teorii gier do analizy konfliktów decyzyjnych powstających we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 2(24), 119–126. <https://www1.up.poznan.pl/jard/index.php/jard/article/view/525/394>
- Kiryłuk-Dryjska, E. (2019). *Sprawiedliwy podział. Kryteria, metody i aplikacje*. Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- Kleine, M. i Pollack, M. (2018). Liberal Intergovernmentalism and its critics. *Journal of Common Market Studies*, 56(7), 1493–1509. <https://doi.org/10.1111/jcms.12803>
- Lascoumes, P., i Gales, P. (2007). Introduction: Understanding Public Policy through Its Instruments – From the Nature of Instruments to the Sociology of Public Policy Instrumentation. *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, 20(1), 1–21. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2007.00342.x>
- Majewski, E. i Malak-Rawlikowska, A. (2018). Scenariusze Wspólnej Polityki Rolnej po 2020 roku. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 354(1), 9–38. <https://doi.org/10.30858/zer/89613>
- Mooney, P.H. i Hunt, S.A. (2009). Food security: The Elaboration of Contested Claims to a Consensus Frame. *Rural Sociology*, 74(4), 469–497. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2009.tb00701.x>
- Moravcsik, A. (1993). Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 31(4), 473–524. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1993.tb00477.x>
- Moravcsik, A. (1998). *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power From Messina to Maastricht*. 1st Edition, Routledge.
- Moravcsik, A. i Schimmelfennig, F. (2009). Liberal Intergovernmentalism. In: T. Diez i A. Wiener (Eds.), *European Integration Theory* (s. 67–87). Oxford University Press.
- Mueller, D. (2003). *Public Choice III*. Cambridge University Press.
- Niskanen, W.A. (1994). *Bureaucracy and Public Economics*. Edward Elgar Publishing Inc.
- Olper, A. (2001). Determinants of Agricultural Protection: The Role of Democracy and Institutional Setting. *Journal of Agricultural Economics*, 52(2), 75–92. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.2001.tb00926.x>

- Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. New Haven CT: Yale University Press.
- Poczta-Wajda, A. (2013). The Role of Olson's Interest Group Theory in Explaining the Different Level of Agricultural Support in Countries with Different Development Level. *Economic Science for Rural Development*, 30, 76–80.
https://www.esaf.llu.lv/sites/esaf/files/files/lapas/ESRD_2013_30_1.pdf
- Rittel, H.W.J. i Webber, M.M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155–169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>
- Schimmelfennig, F. (2018). Brexit: Differentiated Disintegration in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 25(8), 1154–1173.
<https://doi.org/10.1080/13501763.2018.1467954>
- Severini, S. i Tantari, A. (2015). The distributional impact of agricultural policy tools on Italian farm households incomes. *Journal of Policy Modelling*, 37(1), 124–135.
<https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2015.01.004>
- Shorrocks, A.F. (1982). Inequality decomposition by factor components. *Econometrica*, 50(1), 193–211. <http://www.jstor.org/stable/1912537>
- Silk, A. i Kriesi, H. (2007). The Network Approach. In: P. Sabatier (Ed.), *Theories of the Policy Process*, 2nd Edition (s. 129–154). Westview Press, Boulder.
- Stigler, G.J. (1972). Economic competition and political competition. *Public Choice*, 13, 91–106. <https://doi.org/10.1007/BF01718854>
- Swinnen, J.F.M. (2009). Political Economy of Agricultural Distortions: The Literature to Date. *Agricultural Distortions Working Paper 77*. Washington DC: World Bank.
<https://doi.org/10.22004/ag.econ.50308>
- Vollaard, H. (2014). Explaining European Disintegration. *Journal of Common Market Studies*, 52(5), 1142–1159. <https://doi.org/10.1111/jcms.12132>
- Webber, D. (2014). How Likely Is it that the European Union Will Disintegrate? A Critical Analysis Of Competing Theoretical Perspectives. *European Journal of International Relations*, 20(2), 341–365. <https://doi.org/10.1177/1354066112461286>
- Wiener, A. i Diez, T. (2012). *European Integration Theory*. 2nd Edition. Oxford University Press.
- Wilkin, J. (2009). Ekonomia polityczna reform Wspólnej Polityki Rolnej. *Gospodarka Narodowa*, 1–2(209–210), 1–25. <https://doi.org/10.33119/GN/101222>

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

5.1. Wykaz publikacji naukowych – dane bibliometryczne

Bezpośrednim rezultatem mojej aktywności naukowej od 2000 r., czyli zajęcia się tematyką Wspólnej Polityki Rolnej, jest dorobek publikacyjny obejmujący łącznie **75** prac naukowych oraz **5** redakcji monografii naukowych. Część artykułów (21) oraz monografii (7) zostało opublikowanych w języku angielskim. Ponad połowa prac została napisana we współautorstwie (45), co głównie wynikało z realizacji zadań w zespołach badawczych.

Opublikowałam cztery artykuły w czasopismach indeksowanych w Web of Science, przy czym trzy z nich z *Impact Factor*, tj. *Energies*, *Agricultural Economics – Czech i Annals of Animal Science* (ten ostatni został przyjęty do druku) – sumaryczny wskaźnik wynosi 7,382, a także jeden bez IF, tj. w *Journal of Central European Agriculture*. Ponadto, jeden artykuł zamieściłam w amerykańskim czasopiśmie *Journal of Agricultural Science and Technology B*. Dodatkowo, cztery artykuły w czasopismach z maksymalną liczbą punktów (15) dla czasopism ekonomicznych z listy B, tj. w *Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej* oraz *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia SGGW*. Poza tym publikowałam artykuły w następujących czasopismach: *Wiadomości Statystyczne*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, *Zeszyty Naukowe SGGW Problemy Rolnictwa Światowego*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, *Studia Europejskie*, *Wieś i Rolnictwo*, *Wspólnoty Europejskie* oraz w branżowym czasopiśmie *Przemysł Spożywczy*.

Jestem także współautorem 12 monografii oraz autorem (7) lub współautorem (6) rozdziałów w monografiach, z których 21 zostało opublikowanych w wydawnictwach IERiGŻ PIB, natomiast pozostałe w wydawnictwach polskich uczelni, takich jak: Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie czy Instytut Ochrony Środowiska. Oprócz tego jestem autorem lub współautorem 12 innych publikacji naukowych (w przeważającej liczbie przygotowywanych na konferencje naukowe), z których 6 jest w języku angielskim (szczegółowe informacje dotyczące publikacji zostały zamieszczone w pkt. I i II Załącznika 4).

Łączna punktacja mojego dorobku naukowego według MNiSW/MEiN wynosi **1428** punktów, a po uwzględnieniu korekty związanej ze współautorstwem – **733,4** punkty. Podział na poszczególne rodzaje publikacji wraz z uzyskaną punktacją przedstawiłam w Tabeli 1. Publikacje były wielokrotnie cytowane zarówno w wydawnictwach krajowych, jak i zagranicznych. Zgodnie z informacjami z bazy *Google Scholar*, liczba cytowań wyniosła **240** (bez autocytowań 218), dotyczyły one **46** publikacji, indeks Hirscha = 8. Z kolei w bazie *Web of Science Core Collection* (wyszukiwanie poprzez opcję Cited Reference) liczba cytowań wyniosła **44** (bez autocytowań 42), liczba cytowanych publikacji **22**, indeks Hirscha = 2. W bazie *Scopus* (wyszukiwanie poprzez opcję Advanced/References) liczba cytowań wyniosła **32** (bez autocytowań 31), liczba cytowanych publikacji **14**, indeks Hirscha = 3. Ponadto w bazie *BazEcon* moje publikacje były cytowane **25** razy (bez autocytowań 24), liczba cytowanych publikacji **17**, indeks Hirscha = 2.

Tabela 1. Liczba publikacji (lata 2000–2022)

Kategoria publikacji	Liczba publikacji		Liczba punktów MNiSW/MEiN bez uwzględnienia współautorstwa	Liczba punktów MNiSW/MEiN z uwzględnieniem współautorstwa*
	razem	w tym: w języku angielskim		
Artykuły naukowe				
Artykuły współautorskie w czasopismach indeksowanych w Web of Science	4	4	370	178,0
Artykuły autorskie w pozostałych czasopismach z listy MNiSW/MEiN	15	3	184	184,0
Artykuły współautorskie w pozostałych czasopismach z listy MNiSW/MEiN	19	8	315	162,3
Monografie naukowe				
Monografie współautorskie	12	4	395	102,0
Rozdziały autorskie w monografiach	7	3	59	59,0
Rozdziały współautorskie w monografiach	6	0	75	23,8
Redakcja naukowa monografii	5	1	25	19,3
Inne publikacje naukowe				
Autorskie	8	4	5	5,0
Współautorskie	4	2	0	0,0
Łącznie	80	29	1428	733,4

* do korekty związanej ze współautorstwem przyjęto zasadę, że liczba punktów jest dzielona stosownie do procentowego wkładu poszczególnych autorów.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie pkt I i II Załącznika 4.

Tabela 2. Liczba cytowań publikacji*

Wyszczególnienie	Baza			
	Web of Science Core Collection	Google Scholar	Scopus	BazEcon
h-index	2	8	3	2
Liczba cytowań	44	240	32	25
Liczba cytowanych publikacji	22	46	14	17

*Web of Science Core Collection – wyszukiwanie poprzez opcję Cited Reference Search, Scopus – wyszukiwanie poprzez opcję Advanced/References

Źródło: Obliczenia Działu Informacji Naukowej IERiGŻ PIB (stan na 03.10.2022r.)

5.2. Wystąpienia na konferencjach i seminariach naukowych

W latach 2000–2022 (okres zatrudnienia w UKiE i IERiGŻ PIB) wygłosiłam referaty na 44 konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych, w tym 30 autorskich i 14 współautorskich. W 26 przypadkach były to konferencje międzynarodowe (13 z nich odbyło się poza Polską). Ogółem 16 referatów przedstawiłam w języku angielskim, w tym dwa postery na kongresach EAAE. Pełną listę wystąpień zamieściłam w pkt II.7 Załącznika 4.

Wielokrotnie podczas udziału w konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych podejmowałam się pełnienia funkcji przewodniczącej sesji plenarnej lub referatowej (lista w pkt II.7 Załącznika 4).

5.3. Udział w projektach badawczych krajowych i zagranicznych

W analizowanym okresie brałam udział w 13 projektach badawczych. W trzech przypadkach były to projekty pozyskane na zasadach konkursowych i finansowane ze źródeł zewnętrznych, tj. dwa polskie przez NCBiR oraz jeden międzynarodowy przez Komisję Europejską. Pozostałe projekty realizowałam w ramach Programów Wieloletnich oraz badań statutowych IERiGŻ PIB.

– „Model ograniczania strat i marnowania żywności z korzyścią dla społeczeństwa”, akronim MOST, umowa Nr/IS-1/031/NCBR/2014 zawarta z Narodowym Centrum Badań i Rozwoju z dnia 12 marca 2014 r. o finansowanie wykonania projektu realizowanego w ramach programu „Innowacje Społeczne”. Projekt wykonano w latach 2014–2017 w ramach konsorcjum naukowego (lider projektu – Polskie Towarzystwo Technologów Żywności), ja natomiast kierowałam pracą zespołu eksperckiego ze strony IERiGŻ PIB. Celem zespołu było wykonanie dwóch zadań, tj. Zebranie danych dotyczących poszczególnych etapów mlecznego łańcucha żywnościowego oraz Analiza strat ponoszonych na poszczególnych etapach łańcucha żywnościowego.

Na bazie uzyskanych wyników zespół IERiGŻ PIB przygotował raport z wykonanych zadań oraz monografię „Ocena strat ponoszonych na poszczególnych etapach łańcucha mleczarskiego w Polsce”, której byłam redaktorem naukowym oraz dwa artykuły (jestem współautorem)²⁵, a ponadto prezentowałam otrzymane wyniki podczas spotkania Rady ds. Zrównoważonego Wykorzystania Żywności (23.06.2015 r., IERiGŻ PIB, Warszawa).

– „Opracowanie systemu monitorowania marnowanej żywności i efektywnego programu racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności”, akronim PROM, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach programu „Społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków” – GOSPOSTRATEG, na podstawie umowy nr GOSPOSTRATEG 1/385753/1/NCBR/2018 (lider: Federacja Polskich Banków Żywności). W ramach tego projektu jako wykonawca przygotowałam rozdział X pt. Monitorowanie i ewaluacja proponowanych działań do „Strategii racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności – dokument projektowy”, Warszawa 2021, s. 135–153. (https://www.kowr.gov.pl/uploads/pliki/PROM/STRATEGIA_PROM_FINAL.pdf).

²⁵ Pozycje odpowiednio II.1.6, II.4.20 i II.4.23 w Załączniku 4.

– “Study on mandatory origin labelling for milk, milk used as an ingredient in dairy products and unprocessed meat other than beef, pig, poultry sheep and goat meat” (AGRI-2013-EVAL-03, Contract notice 2013/S 140-242799), finansowany przez Komisję Europejską. Liderem projektu był Rolniczy Instytut Ekonomiczny w Hadze, Holandia (Agricultural Economics Research Institute, Hague, the Netherlands); obejmował dziewięć krajów UE, w tym Polskę.

W projekcie tym byłam współautorem jego przygotowania oraz koordynatorem i wykonawcą, kierując zespołem eksperckim IERiGŻ PIB. Zespół ten przygotował wkład do raportu pt. „Study on mandatory origin labelling for milk, milk used as an ingredient in dairy products, and unprocessed meat other than beef, pig, poultry, and sheep and goat meat. AGRI-2013-EVAL-03. Part A – Milk and milk used as an ingredient in dairy products”, September 2014, Directorate General for Agriculture and Rural Development, European Commission, Brussels (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e41fed1a-db7e-4544-a549-dccab63c71df/language-en/format-PDF>).

– Uczestniczyłam także aktywnie w realizacji ośmiu projektów badawczych w ramach Programów Wieloletnich IERiGŻ PIB oraz umów jednorocznych zawieranych z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W przypadku wszystkich projektów byłam wykonawcą, natomiast w trzech koordynowałam dodatkowo prace zespołów eksperckich. Zaangażowanie w realizację tych projektów umożliwiło mi lepsze poznanie różnych aspektów sektora rolno-spożywczego, wiązało się z kierowaniem wieloosobowymi zespołami badawczymi oraz współpracą z ekspertami z innych jednostek naukowych. Dało mi również możliwość popularyzacji wyników badań, czego efektem były publikacje oraz wygłoszone referaty.

– W analizowanym okresie realizowałam ponadto dwa projekty finansowane z subwencji MNiSW (MEiN), których byłam kierownikiem. Możliwość zaproponowania tematu badawczego w ramach prac statutowych IERiGŻ PIB dała mi szansę pogłębienia moich zainteresowań związanych z ewolucją i funkcjonowaniem Wspólnej Polityki Rolnej. Kierowanie projektami wiązało się z opracowaniem koncepcji i założeń oraz bezpośrednią realizacją badań, których wyniki zamieściłam w cyklu artykułów stanowiących osiągnięcie badawcze.

Dokładną listę projektów realizowanych przeze mnie w ramach Programów Wieloletnich i umów z MRiRW oraz statutowych przedstawiłam w pkt II. 15 Załącznika 4.

Byłam także współautorem trzech wniosków projektów międzynarodowych oraz dwóch krajowych:

2016 r. – “The regional dimension of bio-based industries”, call BB-06-2016 Horyzont 2020, lider: LEI-Alterra-Wageningen UR, Holandia (IERiGŻ PIB miał być partnerem w konsorcjum).

2016 r. – “Framework contract for the evaluation studies of CAP measures contributing to the general objective of sustainable management of natural resources and climate action, Reference: AGRI-2015-EAL-02, finansowany przez Komisję Europejską, lider: LEI-Alterra-Wageningen UR, Holandia (IERiGŻ PIB miał być partnerem w konsorcjum).

2016 r. – “Framework contract for the evaluation studies of CAP measures contributing to the general objective of viable food production”, AGRI-2015-EVAL-06, Contract notice 2015/S 187-337666, finansowany przez Komisję Europejską, lider: LEI-Alterra-Wageningen UR, Holandia (IERiGŻ PIB miał być partnerem w konsorcjum).

2015 r. – „Produkcja innowacyjnych wyrobów z mleka koziego w warunkach rozwoju zrównoważonego” złożony 19.11.2015 r. do NCBiR w ramach konkursu PO IR nr 1/4.1.4/2015 „Projekty aplikacyjne”, lider: firma DANMIS (IERiGŻ PIB miał być partnerem w konsorcjum).

2011 r. – projekt unijny w ramach 7 Programu Ramowego: “Enhancement of the Institute of AGRICultural and Food Economics research and InNOVAtion potential”, FP7-REGPOT-2012-2013-1. Unlocking and developing the research potential of research entities in the EU’s Convergence regions and Outermost regions, Type of funding scheme: Coordination and support actions (Supporting), lider: IERiGŻ PIB (byłam koordynatorem przygotowania całego wniosku).

Projekty te, mimo pozytywnych ocen, nie otrzymały wprawdzie finansowania, lecz były dla mnie przyczynkiem do nawiązania współpracy i zdobycia nowego doświadczenia.

5.4. Współpraca naukowa krajowa i międzynarodowa

Od początków swojej kariery naukowej przywiązywałam dużą wagę do współpracy z pracownikami z innych ośrodków naukowych, co pozwalało mi na poszerzanie stawianych przeze mnie hipotez badawczych o nowe spojrzenie na badany problem. Efektem tej współpracy było przygotowanie wspólnych publikacji lub realizacja projektów badawczych.

Krajowa

– Wyższa Szkoła Europejska im. ks. J. Tischnera w Krakowie

okres: lata 2008–2016,

zakres współpracy – reformy Wspólnej Polityki Rolnej, ze szczególnym uwzględnieniem procesu decyzyjnego UE oraz uwarunkowań finansowania budżetu rolnego,

efekty – cztery wspólne publikacje oraz pięć prezentacji na konferencjach naukowych (pozycje odpowiednio I.1, I.2, II.4.25, II.4.28 oraz II.7.33, II.7.35, II.7.36, II.7.40 i II.7.44 w Załączniku 4).

– Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Ekonomiczny

okres: 2016 rok,

zakres współpracy – wykorzystanie teorii gier do prognozowania negocjacji budżetowych UE,

efekty – wspólna publikacja (pozycja I.3 w Załączniku 4).

– Polskie Towarzystwo Technologów Żywności, Instytut Nauk o Żywieniu Człowieka SGGW w Warszawie

okres: lata 2014 – do chwili obecnej,

zakres współpracy – ograniczanie strat i marnowania żywności w sektorze rolno-spożywczym,

efekty – realizacja wspólnego projektu badawczego „Model ograniczania strat i marnowania żywności z korzyścią dla społeczeństwa”, udział w Komitecie naukowym organizowanych sympozjów, recenzja pracy doktorskiej związanej z wymienioną tematyką; członek Sekcji

Bezpieczeństwa Żywności w Komitecie Nauk o Żywności i Żywieniu PAN (od czerwca 2016 r. do chwili obecnej); członek grupy eksperckiej projektu badawczego pt. „Opracowanie systemu monitorowania marnowanej żywności i efektywnego programu racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności”, realizowanego w ramach programu GOSPOSTRATEG w latach 2018–2021.

– Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Gospodarki Światowej

okres: 2018 rok,

zakres współpracy – ekonomiczne mechanizmy stosowania wybranych instrumentów polityki gospodarczej państw członkowskich UE i ich oddziaływanie na funkcjonowanie unijnego rynku wewnętrznego,

efekty – dwie wspólne publikacje (pozycje II.4.21 i II.4.22 w Załączniku 4).

– Instytut Genetyki i Biotechnologii Zwierząt – Polska Akademia Nauk w Jastrzębcu k. Warszawy

okres: lata 2015 – do chwili obecnej,

zakres współpracy – opłacalność produkcji mleka w stadach krów mlecznych z wykorzystaniem selekcji genomowej,

efekty – opieka naukowa i promotorstwo pracy doktorskiej dotyczącej tej tematyki, wspólna publikacja w czasopiśmie zamieszczonym na liście JCR z *Impact Factor* oraz komunikat na konferencję naukową (pozycje odpowiednio II.4.14 oraz II.7.31 w Załączniku 4); przygotowanie wspólnego projektu badawczego „Produkcja innowacyjnych wyrobów z mleka koziego w warunkach rozwoju zrównoważonego” złożony do NCBiR.

– Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa – Polska Akademia Nauk w Warszawie

okres: lata 2020–2021,

zakres współpracy – ewolucja Wspólnej Polityki Rolnej i wpływ na dystrybucję wsparcia gospodarstw rolnych,

efekty – dwie wspólne publikacje zamieszczone na liście JCR z *Impact Factor* (pozycje I.6 i I.7 w Załączniku 4).

– Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

okres: 2021 rok,

zakres współpracy – realizacja wspólnego projektu „Opracowanie systemu monitorowania marnowanej żywności i efektywnego programu racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności – PROM”,

efekty – udział w przygotowaniu rozdziału do „Strategii racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności”.

Międzynarodowa

– Ekonomiczny Instytut Rolniczy (Economic Agricultural Institute – LEI), Haga, Holandia

okres: 2013–2016,

zakres współpracy – ocena instrumentarium WPR w kontekście realizacji celów tej polityki po 2020 roku; regionalny wymiar biogospodarki jako inteligentnej specjalizacji w strategiach

innowacji sektora rolno-spożywczego; ocena skutków wprowadzenia znakowania produktów mleczarskich,

efekty – wizyta studyjna 9–12.04.2013 r. – referat pt. „Impact of last CAP reform on the Polish agriculture”; realizacja wspólnego projektu “Study on mandatory origin labelling for milk, milk used as an ingredient in dairy products and unprocessed meat other than beef, pig, poultry sheep and goat meat”; złożenie wniosków o finansowanie trzech projektów badawczych z puli Horyzont 2020 oraz Komisji Europejskiej; udział w pracach Rady Doradczej projektu “BioEconomy Regional Strategy Toolkit – BERST” (<http://www.berst.eu/>); recenzja raportów BERST “Criteria and indicators describing the regional bioeconomy” oraz “Draft protocol for analysing Case Studies regions and Good Practice bioclusters in BERST project”; wygłoszenie referatu pt. “Bioeconomy as smart specialisation in selected regions of Poland” w ramach konferencji naukowej „Building Regional Bioeconomies in Europe”, 22–23 April 2015, Middelburg-Breda organizowanej przez LEI.

– Corvinus University of Budapest, Department of Agricultural Economics and Rural Development, Hungary

okres: lata 2017–2018,

zakres współpracy – wielopoziomowe struktury relacji pomiędzy różnego rodzaju podmiotami polityczno-społecznymi w UE,

efekty – współpraca wykorzystana do realizacji zadania statutowego Nr 1501 „Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju sektora rolno-spożywczego w UE – analiza unijnego procesu decyzyjnego”.

5.5. Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym

W trakcie prowadzenia prac badawczych w IERiGŻ PIB nawiązałam i rozwijałam współpracę z różnymi podmiotami z otoczenia społeczno-gospodarczego. Współpracę tę można wyodrębnić w trzech obszarach, tj.:

– realizacja projektów badawczych z przedsiębiorcami i organizacjami branżowymi

W ramach projektu „Model ograniczania strat i marnowania żywności z korzyścią dla społeczeństwa” miałam możliwość bliższego poznania funkcjonowania Spółdzielni Mleczarskiej Mlekovita, która jest holdingiem obejmującym cały łańcuch dostaw, złożonym z zakładów produkcyjnych silnie zróżnicowanych pod względem wielkości i struktury produkcji, hurtowni oraz sieci sklepów własnych i stoisk patronackich. Kierowany przeze mnie zespół IERiGŻ PIB, dzięki opracowaniu odpowiedniej metodologii badań, a także zebraniu i analizie uzyskanych wyników przyczynił się do wskazania wielkości i przyczyn oraz możliwości ograniczania strat powstających w procesie odbioru mleka od dostawców oraz w procesie przetwórstwa produktów mleczarskich w zakładach mleczarskich należących do Spółdzielni.

Z kolei zespół IERiGŻ PIB realizujący projekt “Study on mandatory origin labelling for milk, milk used as an ingredient in dairy products and unprocessed meat other than beef, pig, poultry sheep and goat meat” pod moim kierunkiem miał swój wkład w określenie, jakie dodatkowe korzyści lub dodatkowe koszty przyniesie wprowadzenie obowiązkowego systemu

oznaczania krajem pochodzenia różnych surowców lub produktów mlecznych dla polskiego przemysłu mleczarskiego. Przygotowany przez zespół IERiGŻ PIB kwestionariusz dla polskiego studium przypadku objął sześć zakładów mleczarskich oraz dwie organizacje branżowe. Opracowane wyniki, zawarte w raporcie z badań miały znaczący wpływ na opinię Komisji Europejskiej odnośnie poruszonego problemu.

Uczestniczyłam także w ramach konsorcjum, którego liderem była firma DANMIS, produkująca wyroby z mleka koziego, w przygotowaniu projektu badawczego pt. „Produkcja innowacyjnych wyrobów z mleka koziego w warunkach rozwoju zrównoważonego”, mającego na celu wsparcie przedsiębiorstwa w poprawie konkurencyjności poprzez wprowadzenie na rynek innowacyjnych rozwiązań procesowych i produktowych. Wprawdzie projekt nie uzyskał finansowania NCBiR, to jednak stanowił dobrą bazę wyjściową dla starań firmy o środki finansowe na realizację innych projektów realizowanych w ramach relacji biznes–nauka.

Kolejną formą mojej współpracy z sektorem gospodarczym było promotorstwo doktoratu pt. „Polimorfizm genów odpowiedzialnych za odporność krów na stany zapalne wymienia – identyfikacja markerów genetycznych oraz ich analiza ekonomiczna”, którego część empiryczna została wykonana w trzech gospodarstwach rolnych, specjalizujących się w produkcji mleka. Moja opieka naukowa dotyczyła wsparcia w zakresie oceny tych gospodarstw pod względem opłacalności produkcji mleka w stadach krów mlecznych z wykorzystaniem selekcji genomowej. Uzyskane wyniki zostały przekazane właścicielom, stanowiąc pomoc w podejmowaniu bardziej optymalnych decyzji w odniesieniu do zarządzania gospodarstwem.

– przygotowywanie ekspertyz i opracowań na rzecz instytucji publicznych

Efektem tej współpracy były liczne ekspertyzy, opinie, odpowiedzi na interpelacje poselskie, udział w opracowywaniu dokumentów strategicznych, co szczegółowo wymieniłam w pkt III.5 Załącznika 4.

– udział w zespołach eksperckich

Wielokrotnie byłam zapraszana do udziału w zespołach eksperckich, w ramach których dzieliłam się swą wiedzą i doświadczeniem odnośnie funkcjonowania instrumentarium i finansowania Wspólnej Polityki Rolnej, a także przebiegu negocjacji akcesyjnych Polski do UE. Szczegółowe informacje przedstawiłam w pkt III.6 Załącznika 4.

5.6. Inne informacje o aktywności naukowej

Moje prace badawcze nie ograniczały się jedynie do tematyki wymienionej w cyklu artykułów obejmujących osiągnięcie naukowe. Posiadam także znaczny dorobek naukowy w trzech następujących obszarach badawczych:

Pierwszy obszar badawczy: Innowacyjność sektora rolno-spożywczego

W latach 2015–2019 byłam kierownikiem i wykonawcą zadania pt. „**Regionalne strategie rozwoju innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów**

wiejskich” w ramach tematu Programu Wieloletniego pt. „Rolnictwo polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”. W swoich pracach badawczych koncentrowałam się głównie na ocenie Regionalnych Strategii Innowacji (RSI) pod kątem usuwania barier i wspierania wzrostu innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym oraz na obszarach wiejskich. W tym celu przedstawiłam założenia i podstawy teoretyczne tych programów oraz zbadałam procesy tworzenia i aktualizowania RSI w Polsce od lat 2001–2002 (początek budowania RSI w Polsce), przyjęte priorytety i obszary ich oddziaływania, a także związek między poziomem innowacyjności regionów a przyjętymi założeniami w RSI oraz sposobami wdrażania polityki innowacyjnej w 16 województwach. Szczególną uwagę zwróciłam na proces i trafność wyboru inteligentnych specjalizacji dla potrzeb i potencjału rozwojowego regionów, a także ich wpływ na rozwój sektora rolno-spożywczego w regionach. Dodatkowo, przeprowadziłam analizę instrumentów II filara WPR (PROW), mających służyć rozwojowi innowacyjności rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce oraz ich komplementarność z RSI.

W ocenie efektów RSI w Polsce korzystałam z narzędzi badawczych ewaluacji *ex-post*. W procesie badawczym koncentrowałam się na wskazaniu mechanizmów przyczynowo-skutkowych oddziałujących na pojawienie się efektów, zdefiniowanych w trakcie ewaluacji. Zgodnie z przyjętą metodyką ewaluacji *ex-post*, w analizie zastosowałam dwa podstawowe narzędzia badawcze, tj. analizę dokumentów regionalnych strategii innowacji w Polsce oraz krajowych i unijnych dokumentów strategicznych dotyczących polityki innowacyjności, a także studia przypadków opisujące efekty wybranych regionalnych strategii innowacji w ujęciu szczegółowym w Polsce i UE. Dokonałam porównania pomiędzy poszczególnymi województwami w zakresie zdefiniowanych priorytetów strategicznych i ich obszarów oddziaływania oraz oceny podejścia do innowacyjności sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich. Poprzez studia przypadków mogłam wskazać zmiany w podejściu instytucji do innowacji oraz pogłębić dotychczasową wiedzę w zakresie ich oddziaływania na rozwój regionalny.

Pięć lat realizacji zadania pozwoliło mi na dokonanie końcowej oceny i weryfikacji proponowanych rozwiązań dla regionalnych strategii innowacji w zakresie sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w perspektywie długoterminowej. Podczas tego etapu realizacji zadania przeprowadziłam teoretyczną analizę modeli dochodzenia do innowacyjności w zależności od specyfiki regionalnej, wychodząc od modeli liniowych do koncepcji krajowych systemów innowacji i regionalnych systemów innowacji oraz regionów uczących się, które wskazują na znaczenie wymiaru terytorialnego, otoczenia instytucjonalnego i tzw. filtrów społecznych, czyli kombinacji specyficznych terytorialnych uwarunkowań ekonomiczno-społecznych. Obecnie zmieniło się rozumienie bliskości (*proximity approach*), według którego odległość nie powinna być rozumiana tylko w geograficznym sensie, bowiem regiony peryferyjne mogą być powiązane organizacyjnie, poznawczo czy technologicznie z kluczowymi regionami i wykorzystywać te formy relacji w aktywności innowacyjnej. Z tym podejściem związana jest koncepcja globalnych strumieni uzupełniających (*global pi-pelines complementing*), które w niektórych przypadkach zastępują nawet strumienie lokalne, przy założeniu, że coraz częściej źródła wiedzy występują w skali globalnej.

W dalszym etapie oceniłam możliwości implementacji przedstawionych w RSI rozwiązań w kontekście rozwoju innowacyjności sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich po 2020 r. oraz propozycje zmian możliwych do wykorzystania w ponownej

aktualizacji strategii innowacji. Przeprowadzone badania empiryczne pozwoliły na wyciągnięcie wniosków, w których wskazałam, biorąc pod uwagę złożoność zjawiska innowacyjności, potrzebę utrzymania wielu potencjalnych kierunków rozwoju zapewniających elastyczne reagowanie na zmieniające się okoliczności. Istotne byłoby wykorzystanie metod scenariuszowych i *foresightowych* w budowaniu strategii rozwoju innowacyjności sektora rolno-spożywczego, które mają znaczącą przewagę nad tradycyjnymi metodami ekonometrycznymi, pokazują bowiem przyczyny i potencjalne skutki działań bieżących i przyszłych decyzji w odniesieniu do prognozowanego zjawiska, nie poprzestając jedynie na określeniu jego wartości. Zaznaczyłam, że firmy, które zamierzają kontynuować tradycyjne modele łańcucha dostaw mogą mieć coraz większe problemy z utrzymaniem konkurencyjności oraz spełnieniem oczekiwań konsumentów w przyszłości. Dlatego tak istotne jest położenie większego nacisku na rozwój nowych technologii cyfrowych w sektorze rolno-spożywczym. Koncepcja Przemysłu 4.0 może być szansą na zbudowanie przewag konkurencyjnych firm oraz ich transformację w odpowiedzi na nowe trendy w systemie żywnościowym. Pozwala bowiem na usprawnienie procesów produkcyjnych wpływających na zwiększenie wydajności, szybką zmianę profilu produkcji, dostosowaną do aktualnego popytu oraz lepszą optymalizację kosztów, tj. kontrolę zużycia materiałów i energochłonności. Jednak innowacje wymagają specyficznej zdolności absorpcyjnej, generowanej nie tylko przez formalne B+R, ale także opartej na szeroko zakrojonej podstawowej aktywności innowacyjnej. Wskazane byłoby więc wsparcie szeroko rozumianej kultury innowacji, uruchamiającej krajowy potencjał kreatywności i sprzyjającej powstawaniu innowacji. Dobrym wyznacznikiem wzrastającej kultury innowacji jest dynamiczny rozwój *start-upów*. Polskie firmy muszą jednak widzieć korzyści z szybkiego wdrażania innowacyjnych produktów / usług / technologii oferowanych przez *start-upy*. Wskazane jest więc stworzenie odpowiedniego systemu sprzyjającego tym działaniom, jak regulacje prawne, przejrzysty system zachęt czy ulg podatkowych związanych np. z wydatkami na B+R.

Efektom powyższych prac było pięć współautorskich monografii, w tym jedna w języku angielskim, dwa autorskie rozdziały w monografiach, cztery artykuły oraz wygłoszone przeze mnie referaty na konferencjach zagranicznych (pięć) i polskich (trzy)²⁶.

Drugi obszar badawczy: Bezpieczeństwo żywnościowe

Obszar ten przewija się przez wiele tematów, które wykonywałam podczas realizacji prac badawczych w IERiGŻ PIB, gdzie odwoływałam się do bezpieczeństwa żywnościowego jako jednego z podstawowych celów Wspólnej Polityki Rolnej w kontekście ewolucji tej polityki oraz jej instrumentarium. W realizacji założonych celów wykorzystywałam metodę krytycznej analizy literatury, a także metody dedukcji i indukcji pozwalające na dwukierunkowe analizowanie problemu badawczego. Oprócz tego korzystałam z metody analizy pozytywnej, by odpowiedzieć na pytanie, jaki jest stan faktyczny danego zjawiska oraz metody analizy normatywnej, dzięki której możliwe było wskazanie działań, jakie powinny być podjęte w istniejącej sytuacji.

²⁶ Monografie: od II.1.1 do II.1.5; rozdziały w monografiach: II.2.2, II.2.7; artykuły: II.4.4 i II.4.6 oraz II.4.29 i II.4.30; referaty: od II.7.2 do II.7.5, II.7.7, II.7.16 i II.7.17 w Załączniku 4.

Szczegółowe odniesienie do obszaru bezpieczeństwa żywnościowego analizowałam w zadaniu statutowym pt. **„Wpływ paradygmatu zachowania bezpieczeństwa żywnościowego na produkcję żywności i przemysł spożywczy w Polsce i UE”**, kierowanym i wykonywanym przeze mnie w latach 2013–2015. Badania te zaowocowały pracami naukowymi, które przedstawiłam szerzej w cyklu artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe.

Ponadto, w ramach realizowanego przeze mnie tematu badawczego **„Analiza efektów wybranych instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich”** (Program Wieloletni na lata 2010–2014) analizowałam potencjalne źródła konfliktu pomiędzy wzajemnie sprzecznymi celami i instrumentami polityki rolnej po 2013 r., szczególną uwagę poświęcając relacji: zachowanie bezpieczeństwa żywnościowego a konkurencyjność sektora rolnego w UE. W monografii²⁷ pokazałam nowe wyzwania stojące przed WPR po 2013 r. oraz brak spójności w propozycjach zmian tej polityki, także w odniesieniu do zachowania bezpieczeństwa żywnościowego wykorzystywanego jako jeden z podstawowych priorytetów w celu legitymizacji wzrostu produkcji rolnej i potrzeby utrzymania wsparcia sektora rolnego na dotychczasowym poziomie

Analizowałam również kwestie bezpieczeństwa żywnościowego w kontekście produkcji biopaliw, uważanych za konkurujące z produkcją żywności. W monografii²⁸ szczególną uwagę poświęciłam zagadnieniom podaży i popytu na żywność w dorobku myśli ekonomicznej. Pokazałam, że teoretycznych podstaw analizy tego zjawiska należy szukać w statycznej teorii zasobów Th.R. Malthusa. Powstały na tej bazie nurt maltuzjanizmu, początkowo odnoszący się do dysproporcji i niedostatków wynikających z nadmiernej rozrodczości oraz niedostatecznej urodzajności ziemi i – co za tym idzie – niedostatecznej podaży żywności, został w ramach neomaltuzjanizmu wzbogacony o nowe elementy, tj. zagrożenia dla ludzkości wynikające z kurczenia się zasobów surowcowych oraz wzrostu zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego. Zagadnienia te stanowiły dla mnie punkt wyjścia do zbadania odmiennych podejść w rozumieniu bezpieczeństwa żywnościowego jako koncepcji teoretycznej.

Uzyskane wyniki badań zaprezentowałam podczas czterech konferencji naukowych i dwóch seminariów w IERiGŻ PIB²⁹. Na szczególne podkreślenie zasługują autorskie referaty przedstawione podczas sympozjów naukowych pt. „Bezpieczeństwo żywnościowe i żywności”, pokazujące moje badania z różnych perspektyw badawczych, tj. regionalnych aspektów tego zjawiska, wprowadzania cyfrowych technologii do produkcji żywności czy w kontekście implementacji Europejskiego Zielonego Ładu w UE.

Trzeci obszar badawczy: Straty i marnotrawstwo żywności

Rozszerzając moje zainteresowania badawcze o nową tematykę, podejmowałam badania dotyczące rozwoju sektora rolno-spożywczego w świetle nowych wyzwań klimatyczno-środowiskowych oraz gospodarki o obiegu zamkniętym. Współpraca z innymi ośrodkami naukowymi w ramach projektu badawczego „Model ograniczania strat

²⁷ Pozycja II.1.11 w Załączniku 4.

²⁸ Pozycja II.1.8 w Załączniku 4.

²⁹ Referaty: II.7.1, II.7.3, II.7.13, II.7.15 oraz II.7.14 i II.7.25 w Załączniku 4.

i marnowania żywności z korzyścią dla społeczeństwa” była zaczątkiem do pogłębienia mojej wiedzy w zakresie strat i marnowania żywności w rolnictwie i przemyśle spożywczym. Pozwoliło ponadto na włączenie się w prace służące ocenie wielkości i przyczyn strat i marnowania żywności na etapie produkcji pierwotnej i przetwórstwa oraz przedstawienie rekomendacji rozwiązania problemu w skali krajowej. Badaniami objęto dziesięć gospodarstw dostarczających mleko do SM Mlekovita różniących się skalą produkcji oraz wytypowano trzy zakłady mleczarskie o różnej wielkości i strukturze produkcji. Informacje o stratach surowca i jego przetworów uzyskano metodą kwestionariuszową. Dodatkowo, zastosowano metodę bilansową, która pozwoliła określić stopień wykorzystania przetwarzanego surowca mlecznego do produkcji wytwarzanych w tych zakładach wyrobów. Stwierdzono, że zakłady mleczarskie dzięki znaczącym inwestycjom zmodernizowały procesy technologiczne, co pozwoliło im nie tylko uzyskać najwyższą jakość produktów końcowych, ale i maksymalnie wykorzystać produkty odpadowe. Dlatego nie należy oczekiwać znaczącej redukcji strat w przetwórstwie. Większe możliwości widoczne są w produkcji surowca mlecznego na poziomie gospodarstw rolnych, które mogą ograniczać straty mleka poprzez zmniejszenie zachorowalności krów mlecznych na zapalenie wymion. Natomiast największych rezerw zapobiegania stratom i marnowaniu żywności należy szukać przede wszystkim w ostatnich ogniwach łańcucha mleczarskiego, tj. w handlu i konsumpcji³⁰.

Kontynuacją zdobytych doświadczeń było nawiązanie współpracy z Krajowym Ośrodkiem Wsparcia Rolnictwa oraz Instytutem Ochrony Środowiska – PIB podczas realizacji projektu „Opracowanie systemu monitorowania marnowanej żywności i efektywnego programu racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności – PROM”. Do wymiernych efektów realizacji tych prac można zaliczyć współautorstwo rozdziałów w dwóch monografiach³¹. W publikacjach tych przedstawiono uwarunkowania wpływające na straty i marnotrawstwo żywności w przetwórstwie spożywczym, koncentrując się na aspektach ekonomicznych, środowiskowych i prawnych. Biorąc pod uwagę ekonomiczny punkt widzenia badanego zjawiska, należy przypuszczać, że w interesie przedsiębiorców jest redukcja strat żywności. Zgodnie z klasycznymi teoriami ekonomii można założyć, że przedsiębiorcy podejmują racjonalne decyzje, aby maksymalizować korzyści. Na ich racjonalność istotny wpływ mają jednak zakłócenia rynku. W przypadku utrudnionego dostępu np. do kredytów przedsiębiorcy mogą nie dysponować wystarczającymi zasobami finansowymi, by zredukować straty. Zakłócenia rynku mogą również występować w sytuacji braku odpowiedniej infrastruktury, traktowanej jako dobra publiczne, takiej jak np. drogi. Inną przyczyną nieracjonalnych zachowań w kontekście strat i marnowania żywności może być dążenie przedsiębiorców do maksymalizacji ich indywidualnego dobrobytu oraz ignorowanie wpływu negatywnych efektów zewnętrznych na całe społeczeństwo. Zakłócenia rynku mogą ponadto prowadzić do decyzji, na podstawie których przedsiębiorcy utrzymują straty i marnowanie żywności na poziomie optymalnym z ich punktu widzenia, a nie społeczeństwa. Na tej podstawie stwierdzono, że pewien poziom strat i marnowania żywności jest nieunikniony. Przedsiębiorcy mogą jednak przeciwdziałać stratom poprzez optymalizację procesów przetwórczych, doskonalenie zarządzania ewidencją surowców i produktów czy wprowadzanie

³⁰ Monografia: pozycja II.1.6; artykuły II.4.20 i II.4.23, referaty II.7.8 i II.7.19 w Załączniku 4.

³¹ Pozycje II.2.8 i II.2.10 w Załączniku 4.

takich opakowań i znakowania produktów, aby zniechęcić konsumentów do marnotrawstwa, a także redystrybucję nadmiaru żywności.

Biorąc udział w pracach Rady Doradczej międzynarodowego projektu badawczego „BioEconomy Regional Strategy Toolkit – BERST”, mogłam rozszerzyć analizowane zagadnienia o nowe aspekty, dotyczące potencjału implementacji biogospodarki w różnych regionach Europy oraz możliwości i wyzwań związanych z rozwojem gospodarek opartych na biotechnologii. Ograniczenie strat i marnowania żywności traktowane jest jako jeden z ważniejszych etapów dochodzenia do zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych w rolnictwie i przetwórstwie spożywczym.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

6.1. Osiągnięcia dydaktyczne

Udział w pracach komisji rozpatrujących wnioski o przyznanie stopni naukowych

- Sekretarz Komisji habilitacyjnych dwóch rozpraw habilitacyjnych: dr Aldony Skarżyńskiej oraz dr Barbary Chmielewskiej, IERiGŻ PIB.
- Członek Komisji ds. dopuszczenia do publicznej obrony pracy doktorskiej mgr Justyny Góral, IERiGŻ PIB.
- Przewodnicząca Komisji nostryfikacyjnej dyplomu pracownika naukowego z Ukrainy dr Vitaliy’ego Krupina, w IERiGŻ PIB.
- Członek Komisji nostryfikacyjnej w IERiGŻ PIB dyplomów pracowników naukowych z Ukrainy: dr hab. Kateriny Prib; dr hab. Iryny Babets; dr hab. Vasyła Zalisko; dr hab. Natalii Wasilewskiej; dr Julii Tsybulskiej.

Opieka naukowa nad doktorantami

Pełniłam funkcję drugiego promotora (obok prof. dr hab. E. Bagnickiej) dla mgr inż. P. Brodowskiej/Brzozowskiej, wspierając w przygotowaniu pracy doktorskiej pt. „Polimorfizm genów odpowiedzialnych za odporność krów na stany zapalne wymienia – identyfikacja markerów genetycznych oraz ich analiza ekonomiczna”. Obrona pracy doktorskiej odbyła się w dn. 02.12.2019 r. w IGiHZ PAN w Jastrzębcu. Moim zadaniem była pomoc w zakresie dokonania oceny opłacalności produkcji mleka w stadach krów mlecznych z wykorzystaniem selekcji genomowej.

Byłam ponadto recenzentem pracy doktorskiej mgr inż. M. K. Piecek pt. „Zastosowanie analizy ryzyka do opracowania modelu ograniczenia strat w dystrybucji mleka i jego przetworów z możliwością wykorzystania na cele społeczne”. Obrona pracy doktorskiej odbyła się w dn. 25.01.2019 r. w SGGW w Warszawie.

Opieka naukowa nad magistrantami

Podczas pracy w Wyższej Szkole Europejskiej im. ks. J. Tischnera w Krakowie w latach 2007–2011 prowadziłam obok wykładów, konserwatoria dla magistrantów. W sumie byłam

promotorem 11 prac magisterskich o tematyce związanej z integracją europejską, politykami unijnymi oraz ich uwarunkowaniami ekonomiczno-społecznymi.

Zajęcia dydaktyczne

Między 01.10.2007 r. a 30.09.2011 r. byłam zatrudniona w Wyższej Szkole Europejskiej im. ks. J. Tischnera w Krakowie na stanowisku profesora nadzwyczajnego (roczne pensum zajęć dydaktycznych 60 godzin). Prowadziłam wykłady i seminaria dla magistrantów z takich przedmiotów, jak Wspólna Polityka Rolna UE, globalizacja, rozwój zrównoważony, fundusze strukturalne i Polityka Spójności.

Ponadto, miałam możliwość przekazywania studentom swojej wiedzy i doświadczenia w następujących ośrodkach naukowo-dydaktycznych:

- marzec 2013 r., wykłady – przedmiot „Fundusze rolne”, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- kwiecień–maj 2012 r., wykłady – przedmiot „Wspólna Polityka Rolna”, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- 17.04.2009 r.; 10.04.2010 r., wykłady (po 4 godz.) – przedmiot „Wspólna Polityka Rolna UE, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- kwiecień 2010 r., wykłady i przygotowanie materiałów do e-learningu – przedmiot: Wspólna Polityka Rolna, Internetowe Podyplomowe Studia Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego (IX edycja, 2010/2011).
- 26.04.2008 r. – 15.06.2008 r., wykłady (36 godzin) – przedmiot „Polityka regionalna i Fundusze Strukturalne UE”, Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Warszawa.

6.2. Osiągnięcia organizacyjne

Moja aktywność zawodowa nie ogranicza się jedynie do prowadzenia samodzielnych badań naukowych, lecz również ich inicjowania oraz kierowania różnymi zespołami badawczymi.

a) Od wielu lat koordynuję wykonanie projektów badawczych, realizowanych w IERiGŻ PIB w ramach działalności statutowej instytutu oraz na zlecenie MRiRW:

– statutowe

w latach 2013–2015: Wpływ paradygmatu zachowania bezpieczeństwa żywnościowego na produkcję żywności i przemysł spożywczy w Polsce i UE;

w latach 2016–2020: Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju sektora rolno-spożywczego w UE – analiza unijnego procesu decyzyjnego;

od 2021 do chwili obecnej: Ekonomiczne i instytucjonalne uwarunkowania rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym w sektorze rolno-spożywczym.

– z MRiRW

Program Wieloletni na lata 2011–2014, Strategie i kierunki rozwoju rolnictwa europejskiego (koordynowałam rok 2014);

Program Wieloletni na lata 2015–2019, Regionalne strategie rozwoju innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów wiejskich;

Umowa z 2020 r., Ocena ex-ante wpływu zakresów wsparcia WPR i polityki spójności na lata 2021–2027 na realizację celów SZRWRiR 2030;

Umowa z 2021 r., Przygotowanie prognozy oddziaływania na środowisko projektu Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej.

b) Od 21.10.2019 r. do czerwca 2022 r. byłam Sekretarzem Redakcji czasopisma naukowego *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej / Problems of Agricultural Economics*. Ze względu na to, że realizowane przeze mnie obowiązki były równoważne z obowiązkami zastępcy Redaktora Naczelnego czasopisma, od lipca 2022 r. pełnię taką funkcję w czasopiśmie.

W trakcie mojej kadencji ponownie wprowadzono w 2021 r. czasopismo do „Wykazu czasopism naukowych” MEiN z liczbą punktów 40 (czasopismo mimo posiadania wcześniej maksymalnej dla czasopism ekonomicznych liczby punktów tj. 15, znalazło się poza Wykazem). Ponadto, ZER zostało wprowadzone do bazy czasopism międzynarodowych Emerging Sources Citation Index w Web of Science Core Collection oraz ERIH Plus.

Czasopismo mimo pandemii Covid-19 i trudności z pozyskiwaniem artykułów jest regularnie wydawane cztery razy w roku. Dążę wraz z zespołem redakcyjnym do dalszego doskonalenia procesu edytorskiego i zwiększenia cytowalności czasopisma w bazach czasopism międzynarodowych. W tym celu aplikowaliśmy o wsparcie finansowe w ramach programu „Rozwój czasopism naukowych”. Wniosek ten został oceniony pozytywnie (ostateczne wyniki ogłoszono w październiku br.). W jego przygotowaniu brałam aktywny udział.

c) Przez kilka lat uczestniczyłam w pracach Rady Naukowej IERiGŻ PIB:

- jako członek Rady w kadencji październik 2015 r. – luty 2017 r.,
- jako członek Rady w kadencji marzec–lipiec 2017 r. oraz w kadencji sierpień 2017 r. – czerwiec 2021 r. (w tym członek Komisji RN ds. Ekonomiczno-Organizacyjnych).

d) Uczestniczyłam ponadto w różnorodnych szkoleniach służących pogłębieniu wiedzy i umiejętności w zakresie prowadzonych prac badawczych:

- Jak dobrze zaprezentować swoją pracę i dorobek naukowy. Organizator: Webex (Web of Science Clarivate), 16.12.2021 r.,
- Prezentacja badań prowadzonych przez Twoją instytucję. Organizator: Webex (Web of Science Clarivate), 28.06.2021 r.,
- InCites Benchmarking & Analytics – podstawy analiz i nawigacji. Organizator: Webex (Web of Science Clarivate), 21.05.2021 r.,
- Jak wybrać czasopismo do publikacji mojej pracy? Organizator: Webex (Web of Science Clarivate), 27.04.2021 r.,

- Publikowanie artykułów naukowych (Publish or/and Perish – aby „or” nie stało się „and”). Organizator: Centrum Promocji Informatyki, 21.01.2015 r. (7 godz.),
- Finansowanie projektów badawczo-rozwojowych ze środków europejskich 2014–2020. Organizator: NovaSkills (6 godz.), 04.03.2014 r.,
- Jak skutecznie aplikować o środki na badania, cykl: Badania naukowe – pisanie wniosków grantowych”. Organizator: Centrum Promocji Informatyki (6,5 godz.), 21.05.2014 r.,
- MS Power Point 2010 zaawansowany. Organizator: IT Culture (8 godz.), kwiecień 2014 r.,
- Web of Science – zasady działania. Organizator: Thomson Reuters, 17.12.2012 r.,
- Przyszłość rozwojowa żywności dotycząca zarządzania badaniami naukowymi i ich komercjalizacji. Organizator: Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego, 27–31.08. i 24–28.09.2012 r. (2 tyg.).

6.3. Osiągnięcia popularyzujące naukę

a) Publikowałam wyniki badań w czasopismach popularno-naukowych, np.

- Grochowska, R. (2017). Gra o unijny budżet, cykl: Europa okiem eksperta. Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Warszawie, 14.07.2017 r. https://poland.representation.ec.europa.eu/news/gra-o-unijny-budzet-2017-07-14_pl
- Grochowska, R. (2012). Jastrzębie nie chcą płacić. *Rolnik Dzierzawca.pl*, 12.
- Grochowska, R. (2013). Żywność – problemem Europy i świata, praca zbiorowa. *Nowe Życie Gospodarcze*, 11, 17–24.

b) Udzielałam wywiadów i konsultacji dziennikarskich, np.

- Komentarz do dokumentu Komisji nt. nowych ram finansowych UE na lata 2021–2027, *Gazeta Prawna*, red. M. Cedro, 08.05.2018 r.
- Bezpieczeństwo żywnościowe w wymiarze unijnym i globalnym, „Polskie Radio”, red. D. Kwiatkowski, 18.11.2016 r. <http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/1694801,Jakie-sa-priorytety-UE>
- Czy zabraknie nam żywności?, Klub Trójki, Program 3 „Polskiego Radia”, 30.10.2014 r.

Wygłaszałam ponadto referaty nt. doświadczeń zdobytych podczas negocjacji akcesyjnych oraz kosztów i korzyści z członkostwa Polski w UE w obszarze: rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich dla przedstawicieli administracji lokalnej, NGOs i rolników z Ukrainy, Serbii, Chorwacji, Bośni i Hercegowiny. Przykładowo zorganizowałam spotkanie z Główną Negocjatorką Republiki Serbii – T. Miscević oraz jej zespołem w celu przekazania polskich doświadczeń z procesu negocjacji akcesyjnych, 08.01.2015 r., IERiGŻ PIB, Warszawa.

c) Odbywałam spotkania z przedstawicielami państw członkowskich UE i innych krajów, np.

- Spotkanie z przedstawicielami Chińskiej Akademii Nauk, temat: zasady funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej w UE i w Polsce, IERiGŻ PIB, 29.09.2016 r., Warszawa.
- Spotkania z E. Hansson-Lundstrom – drugim sekretarzem ambasady szwedzkiej, temat: sektor rolny i polityka rolna w Polsce w ciągu ostatnich 10-lat – stan i perspektywy zmian, 05 i 17.06.2014 r., Warszawa.

- Spotkanie z M. Henney – attache rolnym ambasady USA, temat: zasady funkcjonowania i ewentualne zmiany amerykańskiego *Farm Bill*, 12.05.2011 r., Warszawa.

d) Brałam udział w panelach dyskusyjnych popularyzujących naukę:

- Jak WPR wpływa na zmiany w polskim rolnictwie oraz wspiera rozwój obszarów wiejskich? Euractive i Parlament Europejski, Warszawa, 05.03.2018 r.
- II Konferencja pt. „Nauka, biznes, rolnictwo – nowe realia”, Centrum Kompetencji Puławy, 22.11.2012 r.

7. Dodatkowe informacje dotyczące kariery zawodowej

Istotnym czynnikiem, który wpłynął na moje obecne zainteresowania naukowe była praca w polskiej administracji rządowej oraz unijnej. Między 01.09.2000 r. a 31.12.2009 r. byłam zatrudniona w Urzędzie Komitetu Integracji Europejskiej na stanowisku radcy ministra, a po likwidacji UKIE w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, gdzie pracowałam między 01.01.2010 r. a 31.03.2011 r.

W okresie przedakcesyjnym realizowałam następujące zadania:

- prace analityczne i udział w spotkaniach Zespołu Negocyjacyjnego ds. Negocjacji o Członkostwo RP w UE, kierowanego przez Min. J. Kułakowskiego;
- prace analityczne i udział w spotkaniach Zespołu Doradców, działającego pod kierownictwem Min. J. Kułakowskiego;
- prace analityczne i udział w pracach Międzyresortowego Zespołu Ekspertów ds. opracowania projektu restrukturyzacji systemu statystycznego w obszarze „rolnictwo”, kierowanego przez Prezesa GUS;
- organizacja i koordynacja prac Zespołu ds. Danych Statystycznych (przygotowany raport nt. sektora mleczarskiego i wołowiny został wykorzystany w modyfikacji polskiego stanowiska negocyjacyjnego);
- prace analityczne na rzecz Międzyresortowego Zespołu ds. projektów i wniosków w obszarach: finanse i budżet, rolnictwo oraz polityka regionalna i koordynacja instrumentów strukturalnych w związku z przygotowaniem do członkostwa RP w UE pod przewodnictwem Min. J. Truszczyńskiego;
- prace analityczne i udział w bilateralnych konsultacjach technicznych między Komisją Europejską a Rządem RP odnośnie negocjacji akcesyjnych w obszarze: rolnictwo;
- prace analityczne i udział w spotkaniach Min. J. Kułakowskiego, Min. J. Pietrasa oraz Min. D. Hübner w roli eksperta ds. rolnych;
- prace analityczne i udział w spotkaniach Środowiskowej Rady Konsultacyjnej ds. Środowisk Wiejskich, kierowanej przez Min. D. Hübner;
- organizacja i redakcja merytoryczna ekspertyz zamawianych przez UKIE na potrzeby negocjacji.

Popularyzowałam także wiedzę o funkcjonowaniu Unii Europejskiej poprzez referaty i wykłady; udział w dyskusjach w prasie np. Forum Ekspertkie w *Gazecie Wyborczej* i radiu, np. „Radio dla Ciebie”, „Sygnały dnia”; spotkania z dziennikarzami, np. w serii organizowanej przez UKIE „Vademecum negocjacji”, pisanie artykułów do czasopism popularno-naukowych.

Po zakończeniu negocjacji odbyłam staż w Dyrekcji Generalnej „Rolnictwo i Rozwój Obszarów Wiejskich” w siedzibie Komisji Europejskiej w Brukseli w okresie 13.01.–04.04.2003 r., a następnie zostałam oddelegowana przez UKIE na stanowisko eksperta narodowego we wspomnianej Dyrekcji Komisji Europejskiej między 01.09.2003 r. a 31.12.2005 r. Pracowałam w dwóch Sekcjach, tj. Mleka i Produktów Mlecznych oraz Płatności Bezpośrednich.

Podczas pracy w Komisji realizowałam następujące zadania:

- monitorowanie wdrażania rozporządzeń unijnych w państwach członkowskich w zakresie organizacji rynku mleka oraz systemu płatności bezpośrednich; nowelizacja istniejących rozporządzeń;
- przygotowywanie odpowiedzi na pytania adresowane do Komisji przez Parlament Europejski oraz inne instytucje publiczne i prywatne; udział w konsultacjach między departamentami i wydziałami Dyrekcji „Rolnictwo” oraz Dyrekcji „Środowisko”;
- przygotowywanie materiałów analitycznych na potrzeby Komitetów Zarządzających ds. Mleka i Płatności Bezpośrednich;
- udział w przygotowaniu stanowiska negocjacyjnego Komisji Europejskiej (*Draft Common Position*) w trakcie negocjacji akcesyjnych z Bułgarią i Rumunią w zakresie organizacji rynku mleka;
- współpraca z Połączonym Centrum Badawczym (*Joint Research Centre*) oraz innymi instytucjami naukowymi i ocena ich projektów badawczych, wykorzystywanych dla celów analitycznych Komisji Europejskiej.

Po powrocie do UKIE, od 2006 r. realizowałam następujące zadania:

- prowadzenie prac analitycznych dotyczących funkcjonowania polityk unijnych, w szczególności reform Wspólnej Polityki Rolnej w kontekście uwarunkowań wewnątrz unijnych (budżetowych, zmian instytucjonalnych) i międzynarodowych (negocjacji w ramach Światowej Organizacji Handlu, zmian klimatu, bezpieczeństwa żywnościowego i energetycznego); współudział w przygotowaniu polskiego stanowiska w zakresie kształtu WPR po 2013 r.;
- koordynacja prac analitycznych i nadzór merytoryczny nad wykonaniem ekspertyz przygotowywanych przez ekspertów zewnętrznych;
- monitorowanie stanowisk krajów członkowskich UE, instytucji unijnych, organizacji rolniczych i pozarządowych;
- monitorowanie działań UE w zakresie rozwoju zrównoważonego, ze szczególnym uwzględnieniem zmian klimatu, energii odnawialnej, bioróżnorodności, stanu zasobów naturalnych, zrównoważonej produkcji i konsumpcji oraz wpływu wymienionych czynników na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich;
- popularyzacja wiedzy o politykach unijnych, głównie o WPR i Polityce Spójności.

RGrochowska

.....
(podpis wnioskodawcy)